

Marjo Mannila

Lukioiden koulukirjastot ja niiden kehittäminen

Opinnäytetyö

Syksy 2012

Kulttuurialan yksikkö

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Marjo Mannila

Työn nimi: Lukioden koulukirjastot ja niiden kehittäminen

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2012

Sivumäärä: 62

Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia suomenkielisten lukioden koulukirjastoja sekä esittää niille tutkimuksen valossa syntyneitä kehittämisehdotuksia. Opinnäytetyössä haluttiin selvittää muun muassa kokoelman ajantasaisuus sekä tiedonhankintataitojen opetuksen tämänhetkinen tilanne. Lisäksi tutkimuskohteena oli koulukirjastojen verkostoituminen keskenään ja yleisen kirjaston kanssa.

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kerättiin kyselylomakkeella, joka lähetettiin etukäteen vastaajiksi lupautuneille koulukirjastonhoitajille. Kyselylomake sisälsi avoimia kysymyksiä. Vastaajat valikoituivat sillä perusteella, onko koulun verkkosivuilla mainintaa koulukirjastosta tai koulukirjastonhoitajasta. Vastauksia saatiin yhteensä 15 kappaletta ympäri Suomea.

Tutkimustulosten perusteella voi todeta, että näiden koulukirjastojen kehittämisen tarpeet löytyvät nimenomaan tutkimusongelmana olleista aiheista: kokoelman kehittäminen, tiedonhankinnan opetus sekä yhteistyö. Kaiken kaikkiaan näiden koulukirjastojen taso on hyvä ja kirjastonhoitajat tuntuivat olevan lähes tyytyväisiä tämänhetkiseen tilanteeseen.

Avainsanat: koulukirjastot, lukio, oppimisympäristö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Library and Information Services

Author/s: Marjo Mannila

Title of thesis: Upper Secondary Schools' Libraries and Their Improving

Supervisor(s): Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2012

Number of pages: 62

Number of appendices: 4

The purpose of the thesis was to research Finnish high schools' libraries and to present improvement ideas in the light of the research. The goal of the thesis was to research such things as how up-to-date the collection is and the current state of information retrieval teaching. In addition one research subject was the networking between school libraries and with public library.

The material of the qualitative survey was collected by using a questionnaire that was sent to school librarians who previously had agreed to answer. The questionnaire included open questions. The respondents were selected based on whether school library or school librarian was mentioned on school's website. The total number of the answers was 15 and they came from all around Finland.

According to the results it can be stated that the school libraries need to develop their functions in the areas of the research problem: improving the collection, data information retrieval and co-operation. All and all the rate of these school libraries is good and the school librarians are mostly satisfied with the current situation.

Keywords: school libraries, upper secondary school, learning environment

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo	6
Käytetyt termit ja lyhenteet.....	7
1 JOHDANTO	8
2 KOULUKIRJASTON ROOLI	10
2.1. Koulukirjastot Suomessa	10
2.2. Hyvä koulukirjasto.....	12
2.3. Koulukirjastotyön ominaispiirteitä.....	14
2.4. Koulukirjaston kokoelma	17
2.4.1. Aineiston valinta	17
2.4.2. Aineiston poisto	19
2.4.3. Kokoelmien kehittämispolitiikka.....	20
2.5. Koulukirjastohankkeita ja -tutkimuksia	22
2.6. Koulukirjastot ulkomailla	25
3 TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	26
3.1. Tutkimuksen lähtökohta ja tutkimusongelma	26
3.2. Tutkimusmenetelmä	27
3.3. Kyselylomakkeen kuvaus ja kyselyn toteutus.....	28
4 TUTKIMUSTULOKSET	32
4.1. Yleistä.....	32
4.2. Tietoa lukiosta ja kirjastosta.....	33
4.3. Kokoelma ja sen hankinta.....	35

4.4. Kirjasto tilana	40
4.5. Kirjaston ja asiakkaan kohtaaminen sekä tiedotus	42
4.6. Yhteistyö ja verkostoituminen	45
4.7. Kehitysideoita kirjastoon	47
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	53
6 POHDINTA.....	56
7 LÄHTEET.....	57
8 LIITTEET	62

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Lukioiden oppilaskoot

Kuvio 2. Lukioiden henkilökuntien koot

Kuvio 3. Kokoelmien suuruudet

Kuvio 4. Koulukirjastoihin tulevien lehtien määrät

Käytetyt termit ja lyhenteet

ALA	American Library Association, Yhdysvaltojen kirjastojärjestö.
IFLA	The International Federation of Library Associations and Institutions, Kansainvälinen kirjastoseurojen liitto.
Informaatiolukutaito	Tiedonhallintataitoja lähellä oleva laajempi käsite. Taito tunnistaa tiedon tarve, hakea ja paikantaa tietoa sekä löydetyn tiedon kriittistä ja eettistä käyttöä ja arviointia.
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development, Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö.
Pedagogiikka	Tapa, jolla opetus järjestetään, sekä sen näkemykselliset ja kasvatukselliset periaatteet.
PISA	Programme for International Student Assessment, kolmen vuoden välein 15–16-vuotiaiden nuorten koulutaitoja mittaava tutkimus.
Siirtokokoelma	kirjaston omistuksessa oleva kirjakokoelma, joka voidaan sijoittaa määräajaksi toisiin tiloihin.
Tiedonhallintataidot	Taito hakea, jäsentää ja soveltaa tietoa. Tiedonlähteiden tuntemus ja kirjastonkäytön taidot kuuluvat tiedonhallintataitoihin.
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö.

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan suomenkielisten lukioiden koulukirjastoja. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat näiden kirjastojen hoitajat ja joissain tapauksissa vastuuopettajat. Vastaajat valikoituivat siten, että kävin läpi jokaisen suomenkielisen lukion verkkosivut käyttäen apunani Koulutusnettiä ja kirjasin ylös ne, joissa oli maininta koulukirjastosta tai henkilökuntaan kuului kirjastonhoitaja. Yhteydenottojen jälkeen kyselyyn lupautui vastaajaksi yhteensä 15 henkilöä eri puolilta Suomea, vaikkakin suurimmaksi osaksi vastaajat ovat Etelä-Suomesta.

Innostuin aiheesta ollessani ammattikorkeakouluopintoihin kuuluvassa työharjoittelussa Seinäjoen lukion kirjastossa syksyllä 2010. Tuolloin paikkavalintaani vaikutti sijainnin lisäksi se, että halusin nähdä, miten koulukirjastoissa toimitaan. Harjoittelussa varmistui aiempi käsitykseni koulukirjaston käytöstä: aineistoa lainattiin lähinnä äidinkielen tunteja varten, mutta vapaa-ajan lukemiset hankitaan edelleen pääkirjaston kokoelmista. Lieneekö syynä ainoastaan se, että yleisen kirjaston kokoelmat ovat huomattavasti laajempia vai myös se, ettei opiskelijat tiedä mitä koulukirjaston kokoelmiin kuuluu? Aiempi käsitykseni lainauksista ja koulukirjaston käytöstä perustui täysin omiin kokemuksiini, sillä olen entinen Seinäjoen lukion opiskelija.

Harjoitteluni aikana tuli esiin monia tässäkin opinnäytetyössä myöhemmin esiintyviä kehittämisehdotuksia: tiedonhankinnan opetuksen sisällyttäminen koulun opetussuunnitelmaan, yhteistyön lisääminen muiden opettajien ja yleisen kirjaston kanssa sekä kirjallisen kokoelmapolitiikan laatiminen. Nämä asiat olisivat mahdollista toteuttaa koulukirjaston budjetista huolimatta, mutta ongelmana on enemmänkin aika ja muut resurssit. Seinäjoen lukion kirjastosta vastaa koulusihteeri Sirkka Mäkinen. Hallinnollinen puoli onnistuu myös itse kirjastotilan ulkopuolelta, mutta asiakaspalvelua hoitavat pääasiassa harjoittelijat ja siviilipalvelusmiehet silloin kun heitä on talossa. Vaikka kirjastoalan harjoittelijat eivät olekaan vielä täysin ammattilaisia, on siviilipalvelusmiesten kirjastoalan tuntemus yleisesti ottaen heikompi: kahtena ensimmäisenä harjoittelupäivänä,

jolloin oppilaat eivät olleet vielä aloittaneet koulua, kävimme harjoitteluparini kanssa läpi koko kokoelman ja aakkostimme ja järjestimme sen oikein. Mikäli koulukirjastossa ei ole pätevää henkilöstöä tai hän ei ole paikalla, vaikuttaa se suoraan kirjaston käyttömääriin. Toisaalta koulukirjastoja ei tulisikaan tarkastella lainaustilastojen valossa, vaan kokonaisvaltaisesti myös pedagogisesta näkökulmasta sekä kokoelmaltaan. Näitä asioita käsitellään laajemmin tämän opinnäytetyön teoriaosuudessa.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käsitellään myös koulukirjaston roolia Suomessa ja hiukan myös muualla maailmassa. Tarkemmin käsitellään kokoelman valintaan ja poistoihin liittyviä kysymyksiä sekä kirjastojen kokoelmien kehittämissä politiikkaa.

Empiirisessä osuudessa esitellään ensin kyselylomake ja tutkimuksen toteuttamistapa, tämän jälkeen käydään läpi kyselyn tulokset. Lopuksi esitellään koostettuna kehittämissä ehdotuksia koulukirjastoille sekä johtopäätökset tutkimuksen tuloksista sekä pohdintaa opinnäytetyön tekoprosessista.

2 KOULUKIRJASTON ROOLI

2.1. Koulukirjastot Suomessa

Suomessa ei olla ymmärretty koulukirjastojen roolia ja merkitystä oppimisprosessissa samalla tavalla kuin muissa Pohjoismaissa. Suomessa ei ole erillistä koulukirjastolakia, jonka vuoksi koulukirjastojen aineistot, tilat, varustelut ja henkilökunnan ammattitaito eivät ole toivotulla tasolla. *Lukiolaissa* (21.8.1998/629) säädetään lukiokoulutuksen yhteydessä opiskelijoille järjestettävästä koulutukseen läheisesti liittyvästä muusta toiminnasta, joka kattaa myös koulukirjastot, mutta niitä ei velvoiteta siihen.

Koulukirjastopolitiikan puuttuminen on pitkälti vaikuttanut siihen, että Suomesta löytyy hyvin kirjava joukko eritasoisia koulukirjastoja. Liisa Niinikangas teki vuonna 1997 osana kansainvälistä tutkimusta kyselyn pääkaupunkiseudun sekä Lahden ja Tampereen suomenkielisten lukioiden ja nuorisoasteen oppilaitosten kirjastotilanteesta. Vastausten perusteella sai yleiskuvan kolmenlaisista koulukirjastoista: ne ovat joko kokonaan aineluokkiin hajautettuja, ullakoille, pommisuojaan tai monistushuoneisiin kätkeytyviä tai moderneja oppimiskeskuksia. Ensin mainituissa kouluissa koulukirjastoa ei pidetä tarpeellisena ja tilanteeseen ollaan tyytyväisiä. Toiseksi mainituissa koetaan, että yksittäisen koulun voimavarat ovat liian pienet muutokseen ja asiaan toivotaankin valtakunnallista ratkaisua. Kolmantena mainitut modernit oppimiskeskkukset löytyivät lähinnä yksityisistä kouluista, joissa rehtorin asenteet koulukirjastoja kohtaan olivat myönteisempiä. (Niinikangas 1999, 15). Tilanne on muuttunut edellä mainituista parempaan suuntaan, sillä nykyään useammasta koulusta löytyy erillinen kirjastotila moderneine valmiuksineen, eikä tämä ole rajoittunut ainoastaan yksityisiin kouluihin.

Opetusministeriön (1999) Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiassa 2000 - 2004 visioidaan oppilaitosten kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämistä. Sen mukaan etenkin suuremmat koulut tarvitsevat oman koulukirjaston, ja pienemmissä kouluissa kirjasto- ja tietopalvelut hoidetaan useimmiten

yhteistyössä kunnan yleisen kirjaston kanssa varsinkin silloin, kun yleinen kirjasto sijaitsee koulurakennuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä. Koulukirjastoilla on ennen kaikkea pedagogiset tavoitteet, ja ne toimivat yhteistyössä kunnan yleisen kirjaston kanssa toisiaan täydentäen. Koulukirjastot tarvitsevat ATK-pohjaisen kirjastojärjestelmän sekä laadukkaat verkkoyhteydet muihin kunnassa toimiviin kouluihin ja kirjastoihin sekä niiden tietovarantoihin ja -palveluihin. Materiaalin tulee olla ajankohtaista ja asianmukaisesti luetteloitua ja kirjastossa tulee olla kirjastoalan koulutuksen saanut hoitaja. Tilasuunnittelussa on otettu huomioon monipuolisesti erilaiset työskentelymuodot, ja kirjasto on mahdollisuuksien mukaan avoinna myös kouluajan ulkopuolella.

Opetusministeriön (1999) strategiassa kerrotaan myös, kuinka koulukirjastoilla on tärkeä rooli monilla keskeisillä opetussuunnitelman osa-alueella. Se on luonteva ympäristö oppimaan oppimisen ja itsenäisen työskentelyn kannalta. Kun kirjasto on tietotekniseltä varustelultaan ajanmukainen ja aineistoltaan ajantasainen, voisi sitä käyttää normaalissa koulunkäynnissä tiedonhallintataitojen opettelussa: tiedon haku, tiedon hankinta ja tiedon hallinta ovat kaikki pitkällisiä prosesseja joita ei voi jättää vain yleisen kirjaston vastuulle. Näiden lisäksi myös informaatiolukutaito on tärkeää: se on taito tunnistaa tiedon tarve, hakea ja paikantaa tietoa sekä löydetyn tiedon kriittistä ja eettistä käyttöä ja arviointia.

Suomalainen koulutus on tunnetusti maailman kärkikastia, mutta muun muassa koulukirjastoihin panostamalla on mahdollista parantaa tasoa entisestään. Olisiko Suomen syytä ottaa mallia länsinaapuristaan ja kirjata koululakiin koulukirjastot pakollisiksi? On vaikea kuvitella, että alati kehittyvässä maailmassa koulukirjastot olisivat kuin jäännös lama-ajalta, kuin pakollinen paha, jota pidetään yllä joten kuten. Se, että Suomessa ylipäätään on olemassa koulukirjastoja, on jo etuoikeus, mutta tätä etuoikeutta tulisi vaalia. Ei riitä, että koulukirjasto on olemassa, vaan sitä tulisi jatkuvasti kehittää ajan kanssa ammattitaidolla. Tämä vaatii kiinnostusta ja paneutumista kirjastonhoitajan lisäksi rehtorilta ja koulun muulta henkilökunnalta, sillä kukaan ei rakenna toimivaa koulukirjastoa yksin.

Linnankylän ja Sulkusen (2003) PISA -tutkimukseen sisältyvässä artikkelissa vahvistettiin, että suomalaiset koulukirjastot ovat kansainvälisesti vertaillen huonoja. Suomalaiset ovat PISA -tutkimuksissa muuten kärkikastia, mutta

koulukirjastojen materiaalien tarjonnassa Suomen tilanne on Pohjoismaiden huonoin. Tutkimuksessa selvisi että 48% oppilaista oli sellaisissa kouluissa, joissa rehtoreiden mielestä kirjastomateriaalin puute haittasi opetusta joko paljon (7 %) tai ainakin jossain määrin (41 %). Suomen tilanne oli myös OECD-maiden keskitasoon verrattuna huono, niissä keskimääräisesti 37% oppilaista kävi kouluissa, joissa kirjastomateriaalin puute haittasi opetusta. Näin ollen Suomen koulukirjastojen huono taso on ilmeinen. Sen lisäksi, että itseohjautuva opiskelu sujuisi helpommin jos kouluilla olisi nykyistä monipuolisemmat materiaalit, antaisi monipuolinen koulukirjasto myös viestin oppilaille ja vanhemmille siitä, että koulu arvostaa lukemista ja kirjallista kulttuuria.

2.2. Hyvä koulukirjasto

Opetushallituksen antamat opetussuunnitelman perusteet (lukio 2003) asettavat kouluille sellaisia velvoitteita, joista on vaikea suoriutua hyvin ilman toimivaa koulukirjastoa tai koulun välittömässä läheisyydessä olevaa kirjastoa. Opetussuunnitelman perusteissa näkyy selvästi koulukirjaston pedagoginen tarkoitus. Kouluissa on oltava opiskeluympäristöjä, joissa oppilaat voivat opiskella itsenäisesti opiskelutilanteiden ulkopuolella. Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2003) todetaan seuraavaa:

Opiskelijoille tulee antaa välineitä tiedon hankkimiseen ja tuottamiseen sekä tiedon luotettavuuden arviointiin ohjaamalla heitä soveltamaan kullekin tiedon- ja taidonalalle luonteenomaisia tiedon- ja taidon hankkimis- ja tuottamistapoja. Opiskelijoita ohjataan käyttämään tieto- ja viestintätekniikkaa sekä kirjastojen tarjoamia palveluja.

Opetus- ja kulttuuriministeriön Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide-ehdotuksia valmistelevan työryhmän muistio (2010) on raportti työryhmän valmistelemista toimenpide-ehdotuksista, joiden tavoitteena on lukiokoulutuksen kehittäminen yleissivistyksen kannalta. Muistion kappaleessa *Pedagogiikka ja*

oppimisympäristöt (2010, 33-41) todetaan, että lukio-opetukseen tulisi luotava oppimisympäristöjä, joissa opiskelijat voivat asettaa omia tavoitteitaan ja oppia työskentelemään itsenäisesti ja ryhmissä erilaisissa verkoissa. Edellytyksenä on, että opiskelijoille annetaan tilaisuuksia kokeilla ja löytää itselleen sopivia työskentelymuotoja, ja tarvittaessa ohjaamaan ja korjaamaan työskentelytapojaan. Opetussuunnitelman perusteiden tavoitteissa painotetaan opiskelijoiden opiskelu-, tiedonhankinta- ja tiedonhallinta- ja ongelmanratkaisutaitojen sekä oma-aloitteisuuden kehittämistä. Tavoitteena on, että lukion uusi tuntijako astuu voimaan 1.8.2016. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2010). Koulukirjastot kuuluvat edellä mainittuihin oppimisympäristöihin, joissa pääroolissa ei enää ole opettajajohtoinen, luokkatiloihin sijoittuva opetus, vaan korostetaan yksilöllisiä oppimismahdollisuuksia.

Niinikankaan (2005) mukaan eri oppiaineiden tieto on erilaista niin luonteeltaan, muodoltaan kuin sijainniltaan. Yhteistä niille on se, että tieto hankitaan eri lähteistä itsenäisesti ja oppilaan onkin osattava tarkastella tietoa ja sen lähdeä kriittisesti. Tähän oppilas tarvitsee avukseen ohjausta ja hyvän oppimisympäristön. Käytännön syistä käytetyimpien tiedonlähteiden tulisi olla helposti saatavilla niin koulussa kuin kotonakin.

Lauronen (2005a, 89-104) tuo artikkelissaan esiin toimivan koulukirjaston perusteita nostamalla koulukirjastotoiminnan näkyväksi osaksi koulun arkea. Parhaimmillaan koulukirjasto onkin innostava oppimisen tila, jossa oppilaat tutkivat, viihtyvät ja hankkivat uutta tietoa. Koulukirjastoilla tulee olla riittävät aukioloajat: mikäli kirjasto on auki vain silloin, kun kirjastovastaava on paikalla, on tämä rajoittuminen resurssien vajaakäyttöä. Onkin tärkeää, ettei kirjaston käyttö jää satunnaiseksi tai marginaaliseksi. Aineiston lainaus on yksi kirjastojen peruspalveluista, ja koulukirjastossa se onkin hyvä järjestää mahdollisimman yksinkertaiseksi. Sen voi järjestää monella tavalla: kirjastonhoitaja hoitaa sen kokonaan, kaikki opettajat voivat antaa lainoja ja kirjastonhoitaja seuraa lainojen palautumista tai oppilaat voivat lainata itsenäisesti ja kirjastovastaava huolehtii myöhästyneiden lainojen karhuamisesta. Lisäksi kirjaston tulee tarjota asianmukaiset tilat sekä opastusta tiedonhankintaan.

UNESCO hyväksyi vuonna 1998 *Unescon koulukirjastojulistuksen* (liite 4), joka ottaa maailmanlaajuisesti kantaa koulukirjastojen puolesta. Moni suomalainen koulukirjasto kalpenisi, jos sitä arvioitaisiin tämän julistuksen suositusten näkökannasta. Valitettavasti vielä vuonna 2012 suomalaisten koulukirjastojen taso on hyvin vaihtelevaa niin kokoelmansa kuin hallintonsakin puolesta, taustalla kummittelee edelleen 1990-luvun lama, jolloin koulukirjastotoiminta näivettyi ja monia koulukirjastoja lakkautettiin. Julistus korostaa koulukirjaston roolia kasvatustyössä, sen mukaan koulukirjasto tulee huomioida luku- ja kirjoitustaidon, kasvatuksen, talouden, kulttuurin ja yhteiskunnan kehityssuunnitelmissa. Julistuksessa (1998) mainitaan:

Koulukirjasto kuuluu olennaisena osana jokaiseen pitkän aikavälin strategiaan, jolla pyritään edistämään luku- ja kirjoitustaitoa, kasvatusta ja tietojen antamista sekä talouden, yhteiskunnan ja kulttuurin kehitystä. Koulukirjasto on paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten viranomaisten vastuulla, ja sitä on tuettava erityislaeilla ja -ohjelmilla. Koulukirjastojen on saatava riittävää ja jatkuvaa rahoitusta koulutettua henkilökuntaa, aineistoa, tekniikkaa ja tiloja varten. Koulukirjastojen on oltava maksuttomia.

Julistuksen mukaan toiminnan takaamiseksi pitäisikin luoda ohjelma, joka määrittelee tavoitteet, niiden tärkeysjärjestyksen ja palvelut suhteessa koulun opetussuunnitelmaan. Lisäksi on kannustettava yhteistyötä oppilaiden, opettajien, yleisten kirjastojen, hallintovirkamiesten ja vanhempien kesken. Ohjelman voi luoda esimerkiksi koulun kirjastotiimi, josta enemmän seuraavassa luvussa.

2.3. Koulukirjastotyön ominaispiirteitä

Kirjastonhoitaja Eija Hirvimäki antaa artikkelissaan (2005, 66-70) näkökulmia koulukirjasto-työhön. Koska koulukirjastonhoitaja toimii yleensä koulussa alansa ainoana edustajana, vastaa hän koulukirjaston perustamisesta, kehittämisestä ja hoitamisesta. Koulujen kirjastoissa kirjastonhoitajana toimii useimmiten opettaja, jonka opetustunteihin on lisätty muutama kirjastonhoitoon käytettävä viikkotunti.

Joillain paikkakunnilla on perustettu opettaja-informaation virka. Tehtävänkuva vaihtelee paljon, mutta koostuu pääosin seuraavista tehtävistä: hoitaminen kokoelmien ja palveluiden vastaavuudesta koulun tarpeisiin, toimiminen yhdyshenkilönä koulun ja kirjastotoiminnan välillä, yhteistyön tekeminen oppilaiden ja opettajien kanssa innostaen kirjastonkäyttöön ja auttaen palveluiden käytössä, tiedonhallintataitojen opettaminen oppilaille ja opettajien perehdyttäminen tiedonhakuun, toiminnan kehittäminen sekä tietenkin konkreettiset kirjastotyöt, joihin kuuluvat kirjastotilan käytön suunnittelu ja hallinta, aineiston valinta ja hankinta, aineiston sisällöntuntemuksen asiantuntijuus sekä tiedon hankinta ja välittäminen asiakkaille.

Miten näin suuresta tehtävämäärästä voi suoriutua vain parilla viikotunnilla? Pelkästään kirjaston hallinnallinen puoli vie paljon aikaa, joten asiakaspalvelupuoli saattaa jäädä vähemmälle. Jotta kaikki osa-alueet tulisivat hoidetuiksi, Hirvimäki (2005, 66-70) korostaa, että kirjastonhoitajan täytyy tehdä yhteistyötä muiden kanssa. Tärkeimpänä henkilönä yhteistyössä on rehtori, koska hänen rahoituspäätöksensä ja tukensa vaikuttavat suoraan koulukirjaston toimintaan.

Rehtorin päätettävissä on myös kirjastotoiminnan asema opetussuunnitelmassa sekä kirjaston henkilökunnan valinta. Rehtorin lisäksi muita tärkeitä yhteyshenkilöitä ovat atk-tukihenkilö sekä muut kirjastotoiminnasta kiinnostuneet opettajat. Atk-tuki on tärkeä tuki tietokoneiden ja verkkoyhteyksien toiminnan kannalta, usein he ovat myös mukana suunnittelemassa tiedonhaun opetusta.

Yhteistyö muiden opettajien kanssa on tärkeää tiedonhallintataitojen opetuksen kannalta. On myös hyvä muistaa että opettajat ovat oman alansa asiantuntijoita, joten heidän ammattitaitoaan on hyvä hyödyntää myös aineiston hankinnassa. Ammatillista apua koulukirjastonhoitaja voi saada muilta kirjastonhoitajilta joko yleisestä kirjastosta tai muilta koulukirjastoilta. Yleisissä kirjastoissa onkin yleensä nimetty yhdyshenkilö, joka vastaa koulukirjastonhoitoon liittyvistä asioista. Useissa tapauksissa tämä on lasten- ja nuortenosaston johtaja.

Koulussa tulisikin olla perustettu erillinen kirjastotiimi, johon kuuluvat kirjastonhoitajan lisäksi rehtori, atk-tukihenkilö sekä muita opettajia. Kirjastotiimin tehtävänä on laatia kirjaston toimintasuunnitelma sekä varmistaa sen

sisällyttäminen opetussuunnitelmaan. Myös Lauronen (2005b, 71) korostaa, kuinka opetussuunnitelma ohjaa koulun tavoitteita ja näin ollen myös koulukirjaston toimintaa. Koulukirjaston olemassaolo oikeutuksena on se, miten hyvin koulukirjasto ja sen kokoelma toimii opetussuunnitelman tavoitteiden toteuttamisen välineenä.

Kirjastonhoitaja Kirsi Tuominen havainnollistaa artikkelissaan (1999,131-148) yleisen kirjaston ja koulukirjaston eroja ruotsalaistutkija Louise Limbergin taulukon avulla. Taulukossa tarkastellaan eroja yhteensä yhdeksästä eri näkökulmasta: kohderyhmä, käyttäjät, työmenetelmät, kokoelmat, tavoitteet, toiminnot, tilat, päällikkö sekä status/organisaatio. Koulukirjastojen kohderyhmänä ovat oppilaat ja opettajat, kun yleisissä kirjastoissa palvellaan kaikkia yhteisön jäseniä. Käyttäjinä koulukirjastoissa ovat ryhmät ja luokat, kun yleisiin kirjastoihin yksilöt tulevat vapaaehtoisesti. Koulukirjastojen toiminnassa näkyy vahvasti pedagoginen aspekti ja ohjaustoiminnot, yleisissä korostetaan palveluja niin yleisellä kuin yksilölliselläkin tasolla.

Koulukirjastojen kokoelmat ovat huomattavasti yleisten kirjastojen kokoelmia rajatumpia ja ne keskittyvät opetussuunnitelman mukaiseen aineistoon sekä kaunokirjallisuuteen. Koulukirjastojen kokoelmiin voi myös kuulua pedagogista kirjallisuutta opettajia varten. Koulukirjaston tavoitteet lähtevät ensisijaisesti koulun opetussuunnitelmasta, ja se nähdään edelleen ensisijaisesti opiskelupaikkana tai hiljaisena lukusalina, kun taas yleisissä kirjastoissa näkyy myös sosiaalinen "olohuonemaisuus". Artikkelinsa Tuominen päättää sanomalla ettei tärkeintä ole se, minkä seinien sisällä asiakas tulee palvelluksi, vaan se, että hän saa hyvää opastusta sekä tarvitsemansa materiaalit ja tiedon. Nämä rajaukset ovat edelleen nähtävissä tarkasteltaessa yleisten ja koulukirjastojen eroja.

2.4. Koulukirjaston kokoelma

2.4.1. Aineiston valinta

Koulukirjaston aineiston tulee olla riittävän monipuolista, ajantasaista ja uusiutuvaa. *Terveellisen ja turvallisen opiskeluympäristön laadun arvioinnin perusteet perusopetusta varten (2002)* mukaan Hyvänä ohjenuorana on, ettei kirjaston tietokirjallisuuskokoelmassa olisi kymmentä vuotta vanhempaa materiaalia ellei kyseessä ole kyseisen oppiaineen merkkiteoksia. Kokoelman tulisi pysyä mukana maailman kehityksessä ja esimerkiksi maantiedon teokset, joissa on edelleen Neuvostoliitto valtiona, ovat auttamattomasti vanhentuneet.

Raine Wilén viittaa tekstissään (2007, 65) Ross Atkinsonin tutkimukseen vuodelta 1984, jonka mukaan valinta on henkilökohtaista kognitiivista toimintaa, jota ei voi suoraan havainnoida. Atkinsonin mielestä valintapäätös tehdään pääasiassa kolmessa kontekstissa: arkistollinen, yhteisöllinen ja temaattinen. Arkistollisella kontekstilla tarkoitetaan tietoa siitä, mitä kokoelmassa on, yhteisöllisellä ymmärrystä ja tietoutta käyttäjien tarpeista ja temaattisella valitsijan tietoisuutta siitä, mitä kirjallisuutta aihealueesta on julkaistu. Teorian mukaan jokainen valittava teos sijoitetaan näihin konteksteihin ja arvioidaan otetaanko teos kokoelmaan vai ei. Tämä prosessi on täysin subjektiivinen ja valitsijoilla saattaa olla keskinäisiä eroja siitä, mitä kontekstia he painottavat valintatyössään.

Espoon kaupungin opetussuunnittelija Seija Salminen kirjoittaa artikkelissaan (1999, 185-192), että on tärkeää miettiä koulun opetussuunnitelmasta lähtien millaisia kasvatukselle ja opetukselle asetettuja tavoitteita koulun kirjasto- ja tietopalvelut edistävät. Mikäli oppilaille ei ole tarjolla monipuolisia oppimateriaaleja ja erilaisia tiedonlähteitä, on vaikeaa oppia itsenäistä tiedonhankintaa, tutkivia työtapoja sekä lukutaidon eri ulottuvuuksia. On tärkeää, että tiedon tarpeen ollessa ajankohtainen löytyvät useimmin käytettävät oppimateriaalit läheltä. Aineistohankinnassa tulee ottaa huomioon myös opetussuunnitelmassa esitetyt tuntijaot: mikäli koulu painottaa jotakin oppiainetta yli valtakunnallisen tuntijaon minimimäärän, tulisi tämän näkyä myös oppimateriaalien tarjonnassa. Valinnaisainetarjottimen uskottavuutta lisää se, että koululla on valintaa tukevia

tiedonlähteitä. Koulukirjastoaineiston tulee vastata myös erityisopetuksen tarpeisiin, joihin olennaisena osana kuuluu myös kasvava maahanmuuttajaopetus.

Salmisen artikkelissa muistutetaan yleisen kirjaston kanssa tehtävästä yhteistyöstä lukuharrastuksen ylläpitämisessä ja syventämisessä. Koulukirjasto ei voi olla yksin vastuussa yleissivistyksen syventämisestä, varsinkin kun se on erittäin keskeinen yleisen kirjaston osaamisalue. Koulukirjaston budjetin suuruuden mukaan olisikin järkevää tehdä yhteistyötä aineistohankintoja suunniteltaessa: koulukirjasto hankkii kokoelmiinsa vuodesta toiseen käytettävää kaunokirjallisuuden klassikkoteoksia sekä keskeisiä uutuuksia, yleinen kirjasto taas syventäviä aineistoja, joita voidaan lainata koululle siirtokokoelmana.

Lauronen (2005b, 71-87) ehdottaa, että mikäli kirjastolla on etukäteen sovittu vuosittainen määräraha, voidaan aineistohankintoja suunnitella etukäteen useammalle vuodelle. Aineistoa voidaan esimerkiksi hankkia yhdestä aihealueesta kerrallaan sen sijaan, että hankittaisiin useammasta aiheesta vain pari teosta. Kaunokirjallisuudessa tämä voi tarkoittaa sitä, että jonakin vuonna panostetaan runokirjojen hankintaan, toisena kotimaiseen kaunokirjallisuuteen. Tietokirjoissa aineistoa voidaan hankkia vaikkapa siten, että yhtenä vuonna panostetaan matemaattis-luonnontieteellisiin aineisiin ja toisena kieliin. Hyvä kokoelma ei synny yhdessä vuodessa, vaan kartuttamalla ja kehittämällä kokoelmaa jatkuvasti.

Mistä koulukirjasto saa tietoa uutuusaineistosta? Kustantajat esittelevät uutuuskirjojaan kirjamessuilla, joita järjestetään Suomessa vuosittain useampia. Lauronen (2005, 82) kertoo, että kirjaesittelyä voi kustantajilta pyytää myös omalle koululle. Tämän lisäksi kustantamot julkaisevat uutuusluetteloita, suuret kahdesti vuodessa ja pienemmät mahdollisesti useammin. Näitä voi pyydettäessä saada kustantamoilta ilmaiseksi, mutta verkkosivuilta löytyy myös usein kattava uutuusluettelo sekä tietoa vanhemmastakin tuotannosta. Hakuteokset ovat yleensä saatavilla ainoastaan suoraan kustantamoilta tai valtuutetuilta myyjiltä, jotka usein ottavat itse yhteyttä kouluihin. Lisäksi lehdissä ja internetissä ilmestyy paljon kirja-arvosteluita. Niitä voi käyttää hyväkseen aineiston hankinnan suunnittelussa, mutta on muistettava että arvostelut ovat aina henkilökohtaisia mielipiteitä eivätkä laadun tae. On hyvä käyttää myös koulun opettajien

ammattitaitoa hyväksi ja kysyä heiltä vinkkejä ja mielipiteitä oman aineensa aineistosta.

Edelleen on korostettava yhteistyötä yleisen kirjaston kanssa, sillä hankintoja tehdessä on hyvä ottaa huomioon myös yleisen kirjaston hankinnat. Laurosen artikkelissa (2005) mainitaan myös yhteistyö yleisen kirjaston kanssa. Julkisia tahoja säätelee laki julkisista hankinnoista, joka velvoittaa kilpailuttamiseen. Koulukirjastoilla on mahdollisuus osallistua yhdessä kunnan- tai kaupunginkirjaston kanssa kilpailuttamiseen ja saada oikeus alennuksiin, jotka yleisen kirjaston koosta riippuen saattavat olla melko suuret. Tätä mahdollisuutta kannattaakin ehdottomasti kysellä omasta kunnan- tai kaupunginkirjastosta ja yhteistyötä voi tehdä myös muiden alueen koulukirjastojen kanssa.

2.4.2. Aineiston poisto

Koulukirjaston kokoelman kehittämiseen kuuluu olennaisesti myös aineiston poisto. Kirjastot tarvitsevat aineistoa hyllyjensä täytteeksi, mutta vanhentunut tai huonokuntoinen aineisto ei vastaa enää tarkoitustaan. Vanhentunut aineisto saattaa pahimmillaan myös viedä huomion ajantasaisemmalta aineistolta, sillä asiakas ei välttämättä huomaa käyttökelpoisia lähteitä vanhojen välissä. Seinäjoen lukion kirjastossa harjoittelussa ollessani pidimme kirjaston kaksi päivää suljettuna viereisessä luokassa olevan ylioppilaskokeen vuoksi. Näiden kahden päivän aikana kävimme harjoitteluparini kanssa kirjaston tietokirjallisuuskokoelmaa läpi ja poistimme yli 200 nidettä koulu/kirjastosihteeri Sirkka Mäkisen ohjauksella. Kirjasto oli saanut paljon lahjoituksia hyllyihinsä perustamisvuodesta 2003 lähtien, jonka jälkeen ei laajamittaisempaa kokoelman kartoitusta oltu tehty. Näiden niteiden lisäksi kävimme läpi myös lehtikokoelman, joista osan siirsimme varastoon ja osa poistettiin.

Poistopäätösten tekeminen ei aina ole helppoa. Lauronen (2005b, 83-84) muistuttaa koulukirjaston ensisijaisesta tehtävästä: kirjasto on kyseisen koulun oppilaiden ja opettajien oppimisen ja opettamisen resurssi. Tämän vuoksi opettajat kannattaa ottaa mukaan myös aineiston karsimiseen: he tietävät mitkä aineistot

vastaavat tarkoitusta ja mitkä oman alan aineistosta ovat ajantasaisia ja mitkä vanhentuneita. Hyvää kokoelmaa tulisikin hoitaa säännöllisesti, ja sitä on aina tarkasteltava kokonaisuutena. Aineiston poistaminen koulukirjastosta ei välttämättä tarkoita sitä, ettei aineistoa olisi enää lainkaan saatavilla. Tästä pitää huolen useat vapaakappalekirjastot, joiden tehtävä on säilyttää kirjastoaineistoa. Kuopiossa sijaitsee myös Varastokirjasto, josta kirjastot voivat maksutta tilata lainaksi tarvitsemaansa aineistoa ja johon voi lähettää omia poistokirjojaan. Mikäli kyseistä aineistoa ei jo ole Varastokirjaston kokoelmissa, laitetaan se kaikkien käyttöön.

2.4.3. Kokoelmien kehittämispolitiikka

Raine Wilén (2007, 89-95) lainaa kehittämispolitiikkaa käsittelevässä kappaleessa IFLAn määritelmää (*Guidelines* 2001, 1):

Kokoelmien kehittämispolitiikka tai hankintaohjelma on dokumentti, joka toimii suunnittelu- ja viestintävälineenä sekä kirjaston sisällä (henkilökunta, kehysorganisaatio) että ulospäin (asiakkaat, muut kirjastot), ja jokaisella kirjastolla tällainen on joko kirjoitettuna dokumenttina tai niiden henkilöiden tiedossa, jotka aineistoa valitsevat, hankintavarojen käytöstä vastaavat tai kokoelmia jollain muulla tavalla kehittävät. Kokoelman kehittämispolitiikan kirjoittaminen estää yksittäisten henkilöiden innostusta valita kokoelmiin satunnaisia aineistoja.

ALAn ohjeistuksessa (*Guide for Written Collection Policy Statements*, 1996) listataan kokoelmien kehittämispolitiikan tärkeimmät tehtävät:

1. Kuvailta kokoelmien hallinnan ja kehittämisen käytäntöä systemaattisella tavalla, joka heijastaa kirjaston palvelemaan yhteisön tarpeita.
2. Määritellä olemassa olevien kokoelmien alan ja ulottuvuuden kirjaston henkilökunnalle, käyttäjille, hallintoviranomaisille ja johtokunnan jäsenille

sekä tunnistaa ne tiedonalat ja formaatit jotka otetaan tai ei oteta kokoelmiin.

3. Tarjota kokoelmien hallinnasta ja kehittämisestä vastaaville kirjastonhoitajille välineet johdonmukaiseen prosessiin niin, että kokoelmat ovat tarkoituksenmukaisia ja varat kohdennetaan palvelemaan kirjaston päämääriä ja käyttäjien tarpeita.
4. Toimia mittarina, jonka mukaan voidaan arvioida kokoelmien menestymistä asetettujen päämäärien valossa.
5. Tiedonlähteenä toimiminen kirjastonhoitajille, joilla on uusia kehittämisvastuita.
6. Yhteydenpidon edistäminen ja arvojen jakaminen kokoelmien kehittämisestä vastaavien kirjastonhoitajien välillä.
7. Olennaisen tiedon tarjoaminen budjetin valmistelua varten.
8. Kaukopalvelun ja kirjastojen välisen kokoelmayhteistyön alueita tunnistavana perusteena toimiminen.
9. Yhteistyöohjelmia sisältävien alueiden dokumentointi.
10. Kirjaston aseman valaisu elektronisen aineiston ja fyysisten teosten välillä olevassa tiedon tavoitavuudessa.
11. Hyödyllisten, luettelointia ja aineiston säilyttämispäätöksiä ohjaavien prioriteettien vakiinnuttaminen.

Wilénin (2007, 90) mukaan kehittämispolitiikka voidaan laatia juuri niin yksinkertaiseksi kuin halutaan. Hän esittää Claytonin ja Gorman vuonna 2001 laatiman jaottelun ja siihen kuuluvat elementit. Sen mukaan kokoelman tulee heijastaa kirjaston tarpeita ja tavoitteita, ja siksi kokoelmapolitiikassa tulee näkyä sen toiminta-ajatus ja laajempi organisaatio. Siitä tulisi tulla ilmi politiikan tarkoitus: kenelle se on suunnattu, miksi se on luotu ja kuinka sitä tullaan käyttämään. Siinä tulee ottaa huomioon kohdeyleisön tarpeet ja prioriteetit. Politiikassa tulee myös käydä ilmi asiakkaan pääsy elektronisiin kokoelmiin: tapahtuuko se kirjaston koneilta vai etäkäyttönä kotoa, onko käyttö maksullista sekä lisenssisopimusten rajoitukset aineistoon pääsemiseksi. Politiikassa tulisi olla myös kuvaus kokoelman aineistotyypeistä, kokoelman historiasta sekä mahdollisista kokoelman

käyttöön liittyvistä erityisrajoituksista. Seuraavassa osiossa tulisi käydä ilmi budjetin kohdentaminen.

Tärkeänä osana kokoelmapolitiikassa ovat valintaperiaatteet ja käytäntö: kuka huolehtii hankinnasta tai määrärahoista, mikä on hankittavan aineiston formaatti sekä valintakriteerit kaikenlaiselle aineistolle, myös lahjoituksille. Millaisia erityiskokoelmia on, ja mitkä ovat niiden valintakriteerit ja käytänteet? Minkä tyyppistä aineistoa ei hankita? Miten muiden kirjastojen fyysinen läheisyys vaikuttaa kokoelmien kehittämispäätöksiin? Miten kokoelmaa arvioidaan, säilytetään ja karsitaan? Lopuksi tulisi kirjata vielä politiikan tarkastamiseen liittyvät käytänteet: Kuka tarkastaa ja uusii politiikan, ja kuinka usein tämä tapahtuu?

Wilénin mukaan läheskään kaikissa kirjastoissa ei ole kokoelmien kehittämispolitiikkaa kirjallisessa muodossa, tai se ei ole ajantasainen eikä päivittäisessä käytössä. Hankintaohjelma on myös saanut osakseen kritiikkiä, sillä kehittämispolitiikan laatiminen edellyttää tietoa kokoelman senhetkisestä tilasta sekä suunnasta, johon sitä halutaan kehittää. Arviointi vie paljon aikaa ja kokoelman laajuudesta riippuen saattaa vaatia useamman henkilön työpanoksen.

2.5. Koulukirjastohankkeita ja -tutkimuksia

Opetushallituksen *Luku-Suomi -hanke* aloitettiin vuonna 2001. Sen tuloksia esittelee Sinkon, Pietilän ja Bäckmanin toimittama raportti *Luku-Suomessa taottua: Opetushallituksen Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001 - 2004) tuloksia*. Hankkeen taustalla oli huoli koululaisten luku- ja kirjoitustaidon heikkenemisestä sekä lukuharrastuksen hiipumisesta (*Hankkeen taustaa* 2005, 9-10). Myös suuret tasoerot yksilöiden välillä äidinkielen taidoissa kuuluivat hankkeen tutkimusaiheisiin. Lukiot tulivat mukaan tutkimukseen vuonna 2002, ja lopulta hankkeessa oli mukana 69 kuntaa, kuusi harjoittelukoulua ja yksi valtion oppilaitos. Hankkeen tärkeimmissä tavoitteissa mainittiin koulukirjastojen tilan kohentuminen sekä koulun ja kirjaston yhteistyön tehostuminen (*Hankkeen tavoitteet* 2005, 10-11). Suurin kiinnostus kohdistuikin nimenomaan koulukirjastojen kehittämiseen, jonka vuoksi Opetushallitus tuotti Suomen koulukirjastoyhdistyksen avulla oppaan

Hyvä koulukirjasto (Kuntaverkoston perustaminen Luku-Suomi -hankkeeseen 2005, 11-14).

Lehtori Ulla Lappalainen (2005b, 58-61) on hoitanut koulukirjastoa opetustyönsä ohella yli 20 vuotta. Luku-Suomi -hankkeen myötä hän halusi nostaa keskustelua koulukirjastonhoitajan työstä. Voiko osa-aikaisesti opettajavoimin hoidettu kirjasto todella vastata tarkoitustaan, voidaanko käyttää apuna yleisen kirjaston henkilökuntaa vai tulisiko koulukirjastoon sittenkin palkata kokopäiväinen kirjastoammattilainen? Lappalainen esittää ratkaisuksi kirjastonhoitajan ja opettaja-kirjastonhoitajan yhteistyötä, jolloin kummankin ammattitaito tulisi käyttöön.

Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001-2004) raportin artikkelissa *Tulevaisuuden näkymiä* esitetään hankkeen aikana heränneitä toiveita Opetushallitukselle (toim. Sinko, Pietilä & Bäckman 2005, 101). Koulukirjastoasioissa tarvitaan pitkällistä koulutusta, yhteinen koulukirjastojen tietokanta sekä valtakunnallista koulukirjastoasioiden koordinoitua. Tärkeää olisi myös saada kirjattua koulukirjastot lakiin, jolloin kehittäminen olisi systemaattisempaa. Luku-Suomi -hankkeen aikana saatiin aikaan kehitystä, ja tätä kehitystyötä varten pitäisikin saada seurantaa. Hankkeessa osoitettiin koulukirjastojen tarve, minkä voisi olettaa nostavan niiden arvostusta myös päättäjien silmissä.

Kontturi (2004) kertoo artikkelissaan, kuinka vuonna 2002 alkoi EU-rahoitteinen *Tietoyhteiskunnan koulukirjasto -hanke*, johon osallistui 14 koulua ja lukiota. Hankkeessa tehtiin yhteistyötä mm. Oulun kaupunginkirjaston, Oulun yliopiston ja Oulun seudun ammattikorkeakoulun kanssa ja tarkoituksena oli kehittää koulukirjastoja vastaamaan nykyisen tietoyhteiskunnan tarpeita. Hanke sai alunperin alkunsa Opetushallituksen ja Oulun yliopiston Koulutus- ja tutkimuspalveluiden *Peruskoulun toimintakulttuuri ja teknologia -kurssilla* vuonna 1999. Tämän kurssin taustalla oli OppiWebbi -hanke, jonka tarkoituksena oli antaa koulutusta opettajille ja rehtoreille ja tarkastella tulevaisuuden tietoteknisiä oppimisympäristöjä. Kurssi herätti niin paljon pedagogista keskustelua että osallistujat itse pyysivät jatkokoulutusta.

Tietoyhteiskunnan koulukirjasto -hankkeessa lähdettiin kehittämään kokoelman arvioinnin, aineistohankintojen ja -poistojen, kirjastotilojen parantamisen ja opettajien koulutuksen saralla (Kurttila-Matero 2004, 27-29). Hankkeen tuloksena kaikkien 14 projektikoulun kirjastojen kokoelmat karsittiin ja luetteloiitiin, Oulun alueen kouluille hankittiin aineistoa yhteensä 220 000 eurolla, ja käyttöön otettiin www-pohjainen tietokantajärjestelmä. Lisäksi koulukirjastoja parannettiin kalustuksiltaan ja järjestyksiltään ja opetusta kehitettiin lukuinnostuksen nostamisen ja tiedonhankintataitojen opettamisen saralla (Kurttila-Matero & Kontturi 2004, 167 -168).

Eeva Kurttila-Matero valottaa artikkelissaan (2005, 48-55) kuinka muissa Pohjoismaissa, Britanniassa, Australiassa sekä USA:ssa on pitkät koulukirjastoperinteet. Näissä maissa koulukirjaston rooli on näkyvä ja vakiintunut, kun Suomessa panostetaan edelleen pääasiassa yleisiin kirjastoihin. USA:ssa Ohion osavaltiossa tehtiin vuosina 2002-2003 laaja koulukirjastotutkimus (Todd, Kuhlthau & OELMA, 2004), johon osallistui 39 koulusta yhteensä yli 13 123 oppilasta ja 879 opettajaa. Tutkimuksella haluttiin selvittää kuinka oppilaat hyötyvät koulukirjastosta ja kuinka koulukirjasto on yhteydessä oppimiseen. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet oppilaat ilmoittivat että koulukirjasto palveluineen ovat auttaneet oppimisessa ja ammattitaitoisella kirjastonhoitajalla oli ratkaiseva rooli oppimisen helpottamisessa.

Ohion tutkimuksen tuloksista kehitettiin kolmen osa-alueen malli, joka kuvaa koulukirjastoa oppimisen edistäjänä. Nämä osa-alueet ovat informatiivinen, transformatiivinen ja formatiivinen. Ensin mainitulla tarkoitetaan sitä, että koulukirjastolla on tarjota tiedolliset resurssit oppimiseen: sekä tekniset välineet että opetussuunnitelman mukaiset aineistot. Transformatiivinen tarkoittaa sitä, että koulukirjasto kehittää informaatio- ja teknologialukutaitoa opetuksen kautta. Kolmas osa-alue koostuu oppijoiden tavoitteista ja saavutuksista: he osaavat luoda, tuottaa, levittää ja käyttää tietoa ja tekevät kaiken tämän eettisesti ja kriittisesti.

2.6. Koulukirjastot ulkomailla

Ruotsin uuden *koululain* (2010:800) mukaan jokaisessa peruskoulussa ja lukiossa tulee olla koulukirjasto vuoteen 2011 mennessä. Ruotsin kansalliskirjaston vuonna 2012 julkaisema raportti *Skolbibliotek 2012* valaisee ruotsalaisten koulukirjastojen tilannetta ennen tätä. Raportin (2012, 9-10) kappaleessa *Vad är ett skolbibliotek?* selviää, että vain yhdellä kolmesta peruskoulun ja keskiasteen oppilaasta on pääsy koulukirjastoon, jossa on digitaalinen tai manuaalinen luettelointi, kirjasto sijaitsee koulun tiloissa, henkilökunta on paikalla vähintään 20 tuntia viikossa ja kirjastossa on vähintään kuusi hyllyllistä eli noin 1000 fyysistä nidettä tai tallennetta.

Johanna Vesterinen (11.6.2008) kertoo Keski-Suomen maakuntakirjaston tiedotteessa matkastaan toiseen valtakunnalliseen koulukirjastoseminaariin Tanskaan. Koulukirjastojen käyttö on Tanskassa sisällytetty opetussuunnitelmaan, mikä omalta osaltaan aktivoi koulukirjastojen käyttöä. Norjassa koulukirjastoilla on vapaat kädet tulkita lakia niin henkilöstön, aineiston, budjetin, tilan kuin välineidenkin kannalta. Koulukirjastoja ei suoranaisesti ole mainittu opetussuunnitelmassa, mutta rivien välistä voi lukea kuinka koulukirjasto on tärkeä eri osa-alueilla (Rafste, Saetre & Sundt, 2005).

Liisa Niinikangas (1995, 18-23) kertoo, että perinteisesti vahvoissa koulukirjastomaissa Yhdysvalloissa, Kanadassa, Englannissa ja Australiassa koulukirjastot käsitetään hieman eri tavalla kuin meillä. Yleiset kirjastot eivät suinkaan ole näissä maissa heikoilla kantimilla, vaan koulukirjastojen rooli on uudessa oppimiskäsityksessä vahvempi. Koulukirjastojen muuttuminen mediakeskuksiksi näkyy muun muassa nimityksissä: koulukirjastot tunnetaan USA:ssa nykyään nimellä School Library Media Center ja koulukirjastonhoitaja School Library Media Specialist. Kanadassa vastaavat nimitykset ovat Library Resource Centre ja teacher-librarian. Opettaja-kirjastonhoitaja hallitsee opetuksen lisäksi kirjastoammatillisen puolen, ja hänen tehtävänä onkin vastata kirjastotoiminnan sisällyttämisestä koulun toimintaan.

3 TUTKIMUKSEN TAUSTA

3.1. Tutkimuksen lähtökohta ja tutkimusongelma

Tutkimukseni tarkoituksena oli kartoittaa maamme suomenkielisten lukioiden kirjastojen tämänhetkistä tilannetta. Erityisesti halusin tietoa kokoelmasta, ja siihen liittyvät kysymykset koskivat lähinnä kokoelman ajantasaisuutta, sen yhdenmukaisuutta opintosuunnitelman kanssa sekä kokoelman hankintaa. Lisäksi kiinnostukseni kohteena oli kirjasto tilana ja oppimisympäristönä. Lähes poikkeuksetta koulukirjastojen asiakkaat ovat koulun oppilaita, joten halusin selvittää kuinka heidät tutustutetaan kirjastoon ja kuinka kirjasto tiedottaa tapahtumistaan. Verkostoituminen on kasvava trendi ja tärkeää joka alalla, joten halusin tietää kuinka nämä kirjastot tekevät yhteistyötä niin kunnan- tai kaupunginkirjaston kuin toistensa kanssa ja olisiko enemmälle yhteistyölle tarvetta. Edellä mainitut seikat kuvailevat lyhykäisyydessään tutkimusongelmaa.

Sain idean opinnäytetyöhöni ollessani ammattikorkeakouluopintoihin kuuluvassa työharjoittelussa Seinäjoen lukion kirjastossa syksyllä 2010. Alun perin suunnitelmassani oli tehdä opinnäytetyö pelkästään Seinäjoen lukion kirjaston tietokirjallisuuskokoelmasta opettajien näkökulmasta, mutta valitettavasti lähdemateriaalin vähyyden vuoksi jouduin vaihtamaan aihetta. Halusin silti pysyä koulukirjastojen maailmassa, joten laajensin työtäni koskemaan lukioiden koulukirjastoja ympäri Suomea. Harjoittelussa ollessani tutustuin koulukirjaston käytänteisiin ja sain harjoitteluparini kanssa myös tehdä kehittämis ehdotuksia, joista useat myös toteutettiin. Erilaisten tempausten ajatellaan usein olevan rahareikä, mutta kekseliäisyydellä ja ajallisella panostuksella voi saada aikaan myös nollabudjetin tapahtumia.

Entisenä Seinäjoen lukion oppilaana minulla on myös omakohtaista kokemusta kirjaston asiakkaana olemisesta, mikä omalta osaltaan vaikuttaakin kiinnostukseeni sen kehittämisestä. On mielenkiintoista selvittää miten eri puolilla Suomea sijaitsevien lukioiden kirjastot toimivat ja onko niissä esimerkiksi

samanlaisia kehittämisen tarpeita kuin Seinäjoella tai voisiko niistä vastaavasti saada uusia kehittämisideoita. Koska lähes jokainen kyselyyn vastannut halusi tutustua valmiiseen työhön, voisi olettaa että tarvetta kehittämiselle löytyy.

3.2. Tutkimusmenetelmä

Toteutin tutkimuksen kvalitatiivisella eli laadullisella menetelmällä. Laadullinen tutkimus saatetaan mieltää nimensä perusteella jotenkin paremmaksi, "laadukkaammaksi", mutta tosiasiasa erilaisia tutkimusmenetelmiä ei voida asettaa paremmuusjärjestykseen ja näin ollen kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus on aivan yhtä pätevä menetelmä. Hirsjärven (2007, 131-136) mukaan Suurimmat erot laadullisen ja määrällisen tutkimuksen välillä ovat haastateltavassa kohdejoukossa ja kysymysten asettelussa. Laadullisessa tutkimuksessa haastatellaan ennalta valittuja henkilöitä, kun taas määrällisessä haastateltavat valikoituvat yleensä satunnaisotoksella. Erot näkyvät niin lukumäärässä kuin valintatavassa. Kvalitatiivisessa haastattelussa kysymykset ovat yleensä avoimia aiheeltaan ja teemoiltaan, kvantitatiivisen haastattelun kysymysten perusmuoto on strukturoitu, eli kysymyksissä on valmiit vastausvaihtoehdot.

Käytin työssäni usein opinnäytetöissä käytettyä puolistrukturoitua haastattelua muistuttavaa menetelmää, jossa haastattelulle on mietitty teemojen lisäksi myös tarkkoja kysymyksiä, jotka kaikki esitetään haastateltaville. Näin pystytään varmistamaan se, että saadaan varmemmin vastaus haluttuihin kysymyksiin ja pystytään kontrolloimaan vastaajan liiallista vapautta vastauksissa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus tehdä yleistyksiä, ja tulokset esitetään useimmiten tekstimuodossa. Kuitenkin omassa kysymyslomakkeessani joidenkin kysymysten asettelu oli sellainen, että niistä voi tehdä myös havainnollistavia tilastoja. Tarkoitukseni oli saada kattavahko kuvaus lukioiden kirjastojen tilanteesta ympäri Suomea, ei niinkään tasapäistää niitä ja tarjota vain numeerista tietoa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkittavia yksiköitä ei voi olla

kovin monta sillä vastauksia tutkitaan perusteellisesti. Tärkeäksi tekijäksi nouseekin aineiston laatu. Toisaalta aineiston pitää olla tarpeeksi kattava, sillä sen perusteella tullaan tekemään analyysejä ja tulkintoja aiheesta.

3.3. Kyselylomakkeen kuvaus ja kyselyn toteutus

Laatimani kyselylomake (liite 1) on puolistrukturoitua lomaketta muistuttava, eli siinä on teemoittain tarkkoja avoimia kysymyksiä. Halusin nimenomaan esittää vain avoimia kysymyksiä, sillä en halunnut rajoittaa vastaajien näkemyksiä liikaa. Lisäksi tutkimukseni luonteeseen ei mielestäni sopinut asteikkoihin perustuvat tai monivalintakysymykset, koska tarkoitukseni ei ollut todentaa mitään ilmiötä vaan saada vastaajien omat näkökulmat ja motiivit esille.

Kyselylomake on pituudeltaan kaksi sivua. Lomakkeen lisäksi lähetin vastaajille myös saatekirjeen (liite 2), jossa esitellään opinnäytetyö lyhyesti ja kerrotaan sen tarkoituksesta ja toteutuksesta. Lopussa on vielä viimeinen palautuspäivämäärä sekä omat yhteystietoni mahdollisia lisäkysymyksiä varten. Kyselylomakkeessa kysyin taustatiedoista vastaajien nimeä, ikää, ammattia, kauanko toiminut kirjastonhoitajana/vastaavana opettajana. Nimitietoja käytän ainoastaan helpottaakseni omaa arkistointiani, vastaajien nimitietoja ei tulla erikseen kertomaan tässä työssä. Lisäksi halusin tietää millaisen perehdytyksen vastuuopettajat ovat saaneet kirjaston hoitamiseen.

Seuraavat viisi kysymystä käsittelevät lukiota ja kirjastoa. Lukiosta halusin tietää oppilasmäärän sekä henkilökunnan koon, sillä ne ovat koulukirjaston suurimmat käyttäjäryhmät. Itse kirjastosta kysyin kokoelman suuruutta, kirjaston pinta-alaa (noin) sekä sitä, onko kirjastolla oma tietokanta vai yhteinen kunnan-/kaupunginkirjaston kanssa. Muutamassa koulussa on samassa yhteydessä myös peruskoulu, jota en tullut ottaneeksi huomioon muotoillessani kysymyksiä oppilasmäärästä ja henkilökunnasta. Osa vastaajista oli erotellut lukion oppilasmäärän, mutta muutamassa oli mainittu vain kokonaismäärä.

Seuraavaksi keskityin kokoelmaan ja sen valintaan. Halusin tietää, kuka tai ketkä valitsevat aineiston ja ovatko opettajat mukana kokoelman kehittämisessä. Itse kokoelmasta halusin tietää jakauman kauno- ja tietokirjallisuuden välillä ja sen, panostetaanko kummankin hankintaan samalla tavalla. Seuraavat kaksi kysymystä liittyivät opintosuunnitelmaan ja kirjaston kokoelman yhtenäisyyteen lukion kurssien kanssa: kuinka paljon kirjastosta löytyy kurssikirjoja ja kuinka ajan tasalla se on. Seuraava kysymys koski kirjastoon tulevien lehtien määrää. Seinäjoen lukion kirjasto on Seinäjoen pääkirjaston toimipiste, jossa osa aineistosta on vapaasti lainattavissa, mutta osa on vain lukion oppilaille tarkoitettua. Halusinkin seuraavassa kysymyksessäni selvittää, millainen käytäntö muissa koulukirjastoissa on lainauksen suhteen: Ketkä saavat lainata ja mitä? Lopuksi kysyin vielä jatko-opintoja varten hankitusta aineistosta, kuten pääsykoekirjoista.

Seuraavat kysymykset käsittelivät kirjastoa tilana: millaiset ATK-varustelut sieltä löytyy, onko erillistä hiljaista lukusalia, kuinka asiakkaiden viihtyvyyteen on panostettu ja kuinka paljon kirjastoa käytetään opetustilana. Vastauksissa yllätti eritoten opetuskäytön vähyys, myös tiedonhaun osalta, jota käsitellään seuraavissa kysymyksissä.

Tiedonhankinnan opetus on tärkeää kaikilla opetusasteilla, mutta viimeistään toisen asteen koulutuksessa tulisi siihen panostaa yhä enemmän. Jatko-opinnoissa sen merkitys korostuu entisestään, kun tietoa pitäisi löytää itsenäisesti kirjastosta ja verkosta. Kysyin millainen tiedonhankinnan opetus koululla on, ja lisäksi tiedustelin millaisen vastaaja haluaisi sen olevan. Koska oppilaat ovat koulukirjaston suurin asiakasryhmä, halusin tietää kuinka uudet oppilaat tutustutetaan kirjastoon.

Myös koulukirjastoissa on mahdollista järjestää tapahtumia. Kekseliäisyydellä niitä voi rakentaa vaikka nollabudjetilla. Kysyinkin, millaisia tapahtumia kirjasto järjestää ja kuinka kirjasto niistä tiedottaa. Nämä kysymykset olisivat olleet liian laajoja ilman jonkinlaisia esimerkkejä, sillä vaarana oli, että vastaajat mieltäisivät tapahtumiksi ainoastaan suuret yleisötilaisuudet ja tiedottamiseksi lehtijutut. Annoin tapahtumista esimerkeiksi näyttelyt, vinkkaukset ja lukukampanjat ja tiedottamisesta sähköpostilistan, ilmoitustaulun, television inforuudun sekä

verkkosivut. Koulun verkkosivuthan olivat suuressa roolissa vastaajia valitessani, ja on sääli, jos hyviä vastaajia jäi ulkopuolelle vain siksi, ettei verkkosivuilla ole mainintaa koulukirjastosta.

Viimeisenä kysymysryhmänäni olivat yhteistyöhön ja verkostoitumiseen liittyvät kysymykset: toimiiko kirjasto yhteistyössä kunnan-/kaupunginkirjaston kanssa ja millaista tämä yhteistyö on, onko koulun ja kirjaston väliselle yhteistyölle nimetty yhteyshenkilöä sekä sitä, toimiiko koulukirjasto yhteistyössä muiden koulukirjastojen kanssa tai olisiko tällaiselle yhteistyölle tarvetta.

Kyselylomake päättyi kysymykseen koulukirjaston kehittämistä. Koska näin laaja kysymys voisi hankaloittaa vastaamista, laitoin esimerkiksi opetuskäytön tai yleisesti lukuharrastuksen ja tiedonhankintataitojen lisäämisen. Monet vastasivat tähän viimeiseen kysymykseen laajasti, mikä oli erittäin suureksi avuksi kehitysideoita miettiessä.

Kysymyslomaketta laatiessani pyrin selkeään jaotteluun eri aiheiden välillä. Vaikka kysymyksiä on melko paljon, yhteensä 30, ei määrä vaikuta niin suurelta kun ne on jaettu muutaman kysymyksen ryhmään. Jaottelu myös nopeuttaa vastaamista, kun vastaaja voi keskittyä yhteen aihealueeseen kerrallaan. Kyselylomakkeen ulkonäkö saattaa vaikuttaa vastausprosenttiin, ja ylipitkä lomake karkottaa vastaajat. Ihanteellisesti lomakkeen vastausajan tulisikin olla noin 15-20 minuuttia (Borg, 2010).

Kysely toteutettiin sähköpostitse ennalta sovittujen henkilöiden kanssa. Valitsin vastaajat siten, että kävin läpi jokaisen suomenkielisen lukion verkkosivut ja etsin mainintaa koulukirjastosta tai kirjastonhoitajasta. Näin potentiaalisia vastaajia löytyi yhteensä 24, joista tavoitin 18. Edellisestä kerrasta viisastuneena otin vastaajiin ensin yhteyttä puhelimitse, ja kysyin kiinnostusta opinnäytetyön kyselyyn vastaamiseen. Kaikki puhelimitse tavoittamani henkilöt lupautuivat vastaamaan kyselyyn, ja lähetin kyselyn heille 24.9.2012 antaen vastausaikaa yhteensä 12 päivää 5.10. asti. Vastauksia tuli tiputellen myös viimeisen palautuspäivän jälkeen, mutta noin kolmasosa jätti silti vastaamatta. Uusien yhteydenottojen ja muistutusviestien jälkeen sain vain yhden vastauksen, joten kokonaismääräksi tuli yhteensä 15 vastaajaa. Vastauksia tuli seuraavilta kouluilta: Alavuden lukio,

Helsingin ranskalais-suomalainen koulu, Helsingin yliopiston Viikin normaalikoulu, Ilomantsin lukio, Järvenpään lukio, Lapuan lukio, Nokian lukio, Porvoon lukio, Ressun lukio (Helsinki), Seinäjoen lukio, Sotungin lukio (Vantaa), Tikkurilan lukio (Vantaa), Töölön yhteiskoulu (Helsinki), Ulvilan lukio sekä Valkeakosken lukio. Otannan koulujen verkkosivut löytyvät liitteenä (liite 3).

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1. Yleistä

Vastaajien taustatiedoista (kysymykset 1-5) käy ilmi, että yhteensä 15 vastaajasta 11 (73,4 %) on naisia ja neljä (26,6 %) miehiä. Vastaajien syntymävuoden perusteella 26-30 -vuotiaita on kaksi (13,4 %), kutakin kolmea seuraavaa ikäryhmää eli 31-35 -vuotiaita, 36-40 -vuotiaita sekä 41-45 -vuotiaita yksi (6,7 % per ikäryhmä), 46-50 -vuotiaita kolme (20,1 %), 51-55 -vuotiaita kaksi (13,4 %), sekä 56-60 -vuotiaita viisi (33,5 %).

Ammatikseen vastaajat ilmoittivat seuraavat: kirjastomerkonomi yksi (6,7 %), koulusihteeri yksi (6,7 %), informaatikko kolme (20,1 %), kirjastosihteeri kolme (20,1 %), äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori myös kolme (20,1 %) sekä kirjastonhoitaja viisi (33,5 %).

Koulukirjaston hoitajana tai vastuuopettajana vastaajista neljä (26,8 %) ilmoitti toimineensa alle viisi vuotta, kolme (20,1 %) 6-10 vuotta, viisi (33,5 %) 11-15 vuotta sekä loput kolme (20,1 %) 16-20 vuotta. Mikäli vastaaja ilmoitti olevansa opettaja, pyydettiin häntä kertomaan millaista koulutusta hän on saanut kirjastotyöhön. Seuraavia kommentteja esitettiin:

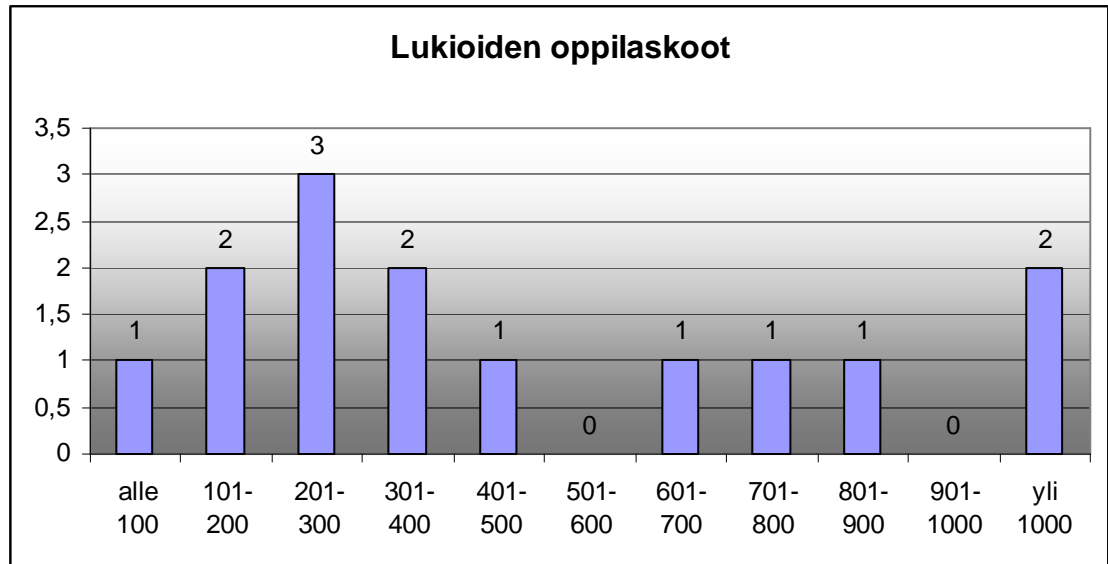
Itseopiskelu.

Edelliseltä kirjastonhoitajalta (myös opettaja) taloon tullessani, olen käynyt myös muutamilla kursseilla. Lisäksi äidinkielenopettaja-kollegalta, joka myös hoitaa kirjastoa vuorovuosin.

Pari kurssia ja koulukirjastoseminaareja.

Lisäksi yksi kirjastosihteeri kertoi olevansa tradenomi, jolla ei ole kirjastoalan koulutusta. Hän on saanut viikon perehdytyksen työhön.

4.2. Tietoa lukiosta ja kirjastosta

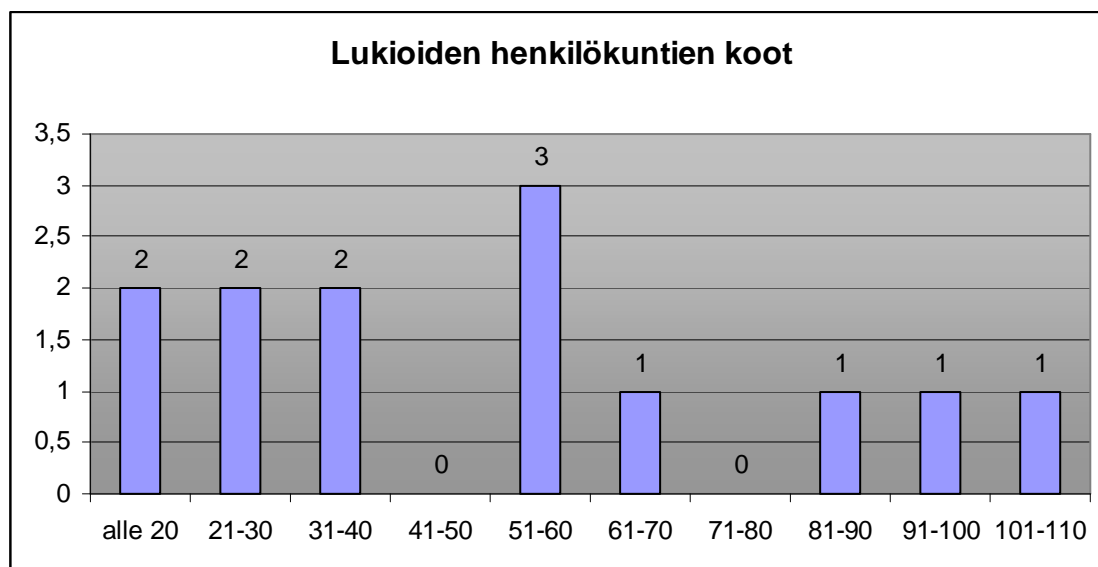

Kuvio 1. Lukioiden oppilaskoot

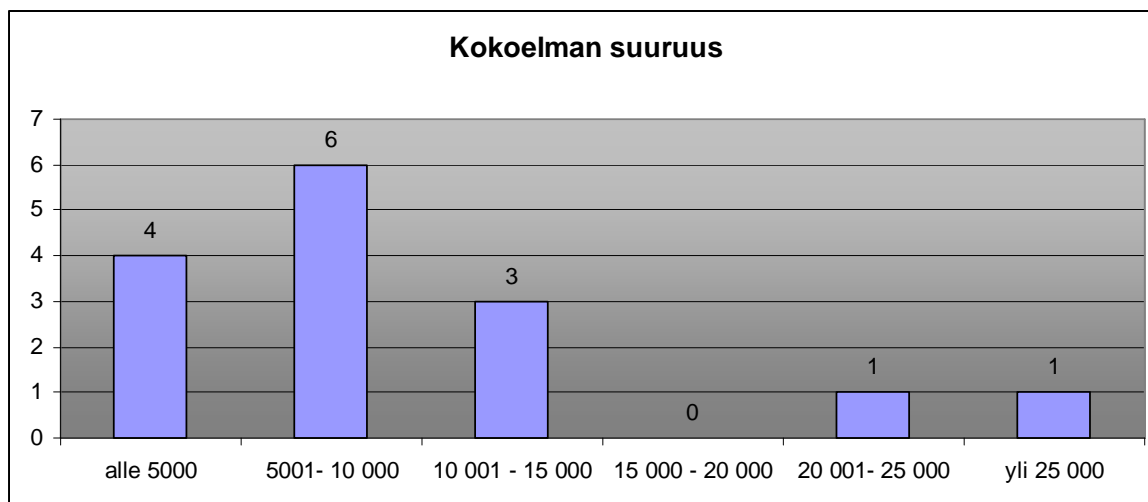
Seuraavat kysymykset käsitteivät itse lukiota ja kirjastoa. Yllä oleva kuvio (kuvio 1) havainnollistaa tutkimuskohteina olleiden lukioiden oppilasmäärän. Osa vastasi kysymykseen tarkalla luvulla, mutta suurin osa oli antanut noin-arvion. Lisäksi muutaman koulun yhteydessä on myös peruskoulu, joten kysymyksen muotoilu olisi voinut olla parempi ja olisi erikseen tullut mainita lukion oppilaiden oppilasmäärä. Kuvioista selviää, että tutkimuksessa on mukana hyvin monenkokoisia kouluja: **Alle sadan** oppilaan kouluja löytyi yksi, **101-200** oppilaan kouluja kaksi, **201-300** oppilaan kouluja kolme, **301-400** oppilaan kouluja kaksi. **401-500**, **601-700**, **701-800** sekä **801-900** oppilaan kouluja oli kutakin yksi, ja **yli tuhannen** oppilaan kouluja oli kaksi.

Henkilökunnan kokoa kysyttäessä sain jälleen eri tavalla ymmärrettyjä vastauksia. Kaksi vastaajaa oli ymmärtänyt kysymyksen tarkoittavan ainoastaan koulukirjaston henkilökuntaa ja loput koko henkilökuntaa. Joissakin vastauksissa oli lisäksi erikseen eroteltu opettajakunnan osuus henkilökunnasta. Seuraavassa kuviossa (kuvio 2) onkin todellisen vastaajamäärän prosenttiosuudet, sillä en ota tässä huomioon kahta koulukirjastoja tarkoittanutta vastaajaa. Kuvioista käy ilmi, että

kahdessa koulussa on henkilökuntaa yhteensä **alle 20** henkilöä. kahdessa koulussa oli **21-30** sekä **31-40** henkilön henkilökunnat. **51-60** henkilöä löytyi kolmesta koulusta. **61-70**, **81-90**, **91-100** sekä **101-110** henkilöä sisältäviä henkilökuntia oli otannassa kutakin yksi.

Kuvio 2. Lukioiden henkilökuntien koot

Kuvio 3. Kokoelman suuruus

Edellä olevassa kuviossa (kuvio 3) näkyy koulukirjastojen kokoelmien suuruudet. Jakauma oli alle 5000 niteestä hieman yli 25 000 niteeseen, muutamassa vastauksessa oli summittaisia arvioita sillä vanha aineisto ei välttämättä ole

tietokannassa ja sen vuoksi määrä niiden osalta on vain arvattavissa ennen kokoelman evaluointia. Lisäksi useampi vastaaja kertoi että koulukirjastosta häviää niteitä jatkuvasti. **Alle 5000** niteen kirjastoja oli yhteensä neljä, **5000-10 000** niteen kirjastoja kuusi, **10 0001-15 000** niteen kirjastoja kolme. **20 001-25 000** sekä **yli 25 000** niteen kirjastoja oli kumpaakin yksi.

Kirjastotilan suuruus neliöinä pyydettiin ilmoittamaan noin-arviona, mikäli tarkkaa tietoa ei löytynyt. Muut vastaajat olivat antaneet vastauksen neliöinä, mutta yhdessä lomakkeessa luki:

Hieman tavallista luokkaa isompi huone.

Luokkakoot saattavat vaihdella paljonkin koulujen välillä, joten jätän tämän vastauksen huomiotta vertailussa. Vastauksissa oli melko pieniä eroja: **0-50 m²** suuruisia koulukirjastoja oli kaksi, **51-100 m²** suuruisia viisi, **101-150 m²** myös viisi ja **150-200 m²** kaksi. Lisäksi yhdessä vastauksessa kerrottiin, että kokoelmaa on jonkin verran hajautettu aineluokkiin, mutta suureksi osaksi aineisto on koulukirjaston tiloissa.

Seuraava kysymys koski tietokantoja. Vastaajista yksi (6,7 %) ilmoitti, ettei kirjastolla ole ollenkaan tietokantaa, kahdeksalla (53,3 %) on oma tietokanta ja lopuilla kuudella (40,0 %) on yhteinen tietokanta kunnan-/kaupunginkirjaston kanssa. Kolme oman tietokannan omaavaa kertoi, että heillä on käytössä kirjastojärjestelmänä ATP Origo ja lopuilla viidellä PrettyLib. Kumpikin kirjastojärjestelmä sai kehuja, sillä ne ovat pienten koulukirjastojen tarpeisiin juuri sopivia.

4.3. Kokoelma ja sen hankinta

Koulukirjastoissa on useimmiten vain yksi kirjastonhoitaja, jonka vastuualueella on kirjaston hallinnollinen puoli aineistohankintoineen ja -poistoinen sekä kokoelman kehittäminen. Tämän lisäksi hän hoitaa myös asiakaspalvelupuolen. Tämän opinnäytetyön myötä on näytetty toteen Eija Hirvimäen artikkelissaan (2005, 66-70) mainitsema seikka: osassa koulukirjastoja kirjastonhoitajana toimii opettaja

muutamana tuntina viikossa eikä kirjastoalan ammattilainen. Hän korostaakin, ettei koulukirjastonhoitajan tarvitse tehdä kaikkea itse, vaan apua voi saada rehtorilta, muilta opettajilta sekä julkisen kirjaston henkilökunnalta.

Kysymykset 11 ja 12 käsittelevät kokoelman hankintaa: kuka päättää materiaalin hankinnasta, ovatko päätöksessä myös opettajat mukana asiantuntijoina? Vastauksista selvisi, että suurimmassa osassa otannassa mukana olevissa koulukirjastoissa on kokoelman kartuttamisessa kirjastonhoitajan lisäksi mukana myös muita henkilöitä. Opettajat ja oppilaat antavat kirjastonhoitajalle ehdotuksia hankinnoista, opettajat oman aineen materiaaleista ja oppilaat kaunokirjallisuudesta ja lehdistä. Ainoastaan yksi vastauksista mainitsi erillisen koulukirjastotiimin:

Joitakin opettajia on kirjastoryhmässä, joka kokoontuu jokunen kerta vuodessa suunnittelemaan kanssani nimenomaan kaikkea kirjastoon liittyvää kehittämistä. Vaikka työryhmässä käsitellään muitakin kirjaston kehityskohteita, niin myös kokoelmaakin pyritään kehittämään jatkuvasti.

Suurella osalla koulukirjastonhoitaja onkin mukana hankintojen päättämisessä ottaen vastaan ehdotuksia, mutta yhdessä koulussa hankinnat tekee kunnan kirjastonhoitaja ja toisessa vetovastuu on muilla opettajilla koska koulukirjastonhoitaja ei saa ääntään tarpeeksi kuuluviin. Jälkimmäinen herättää mielessäni kysymyksiä koulukirjastonhoitajan roolista: onko oikein, ettei hän saa olla mukana koulukirjaston kokoelman kehittämisestä? Miten tällaiseen tilanteeseen ylipäätään on ajauduttu? Ratkaisuna tilanteeseen voisi nähdä edellä mainitun koulukirjastotiimin: erikseen nimetty työryhmä kehittää koulukirjastoon liittyviä asioita ja näin myös kirjastohoidosta vastaava voi vaikuttaa kokoelmaan. Mikäli kokoelman hankinnoista vastaavat vain opettajat, joista kukin pyrkii saamaan oman aineensa kokoelmaa kasvatettua, voi tuloksena olla epäsoveltuinen kokoelma, jota ei olla ajateltu tarpeeksi kokonaisuutena.

Jakauma kauno- ja tietokirjallisuuden välillä vaihteli suuresti koulukirjastoittain. Tällä hetkellä otannan koulukirjastoista 11 panostaa selkeästi enemmän kaunokirjallisuuteen ja kolme tietokirjallisuuteen. Yksi koulukirjasto sanoi

hankkivansa tasapuolisesti kumpaakin. Panostukseen vaikuttaa esimerkiksi yleisen kirjaston sijainti koulukirjastoon nähden:

Enemmän tietokirjallisuutta eri oppiaineiden tarpeisiin. Kaupungin kirjasto on noin 100 metrin päässä, joten kaunokirjallisuus lainataan etupäässä sieltä.

Myös oppikirjauudistuksilla on merkitystä kokoelman kehittämisessä, sekä sillä, minkä koulukirjasto itse kokee tärkeimmäksi tehtäväkseen:

Lukuvuosi 2012 – 2013 on kaunokirjallisuusvuosi johtuen uuden oppikirjasarjan ottamisesta käyttöön. Oheislukemisto muuttuu paljon.

[...]Pääpaino hankinnoissa on tällä hetkellä kaunokirjallisuudella. Koulukirjaston tärkeimpiä tehtäviä on opiskelijoiden lukemaan innostaminen. Tietokirjallisuutta hankitaan enemmän tiettyyn tarpeeseen eli opettajien esittämien toiveiden mukaan, monesti kurssimateriaalien tueksi.

Koulun omien kurssikirjojen hankinta ei ole suuressa roolissa 11 koulukirjastoista. Vähäisetkin kirjat ovat joko vanhentuneita tai ne on saatu lahjoituksina opettajilta tai entisiltä oppilailta. Osalla kirjastoista on ainoastaan kustantajien näytekappaleita kokoelmassaan. Loput neljä taasen panostavat myös kurssikirjojen hankintaan:

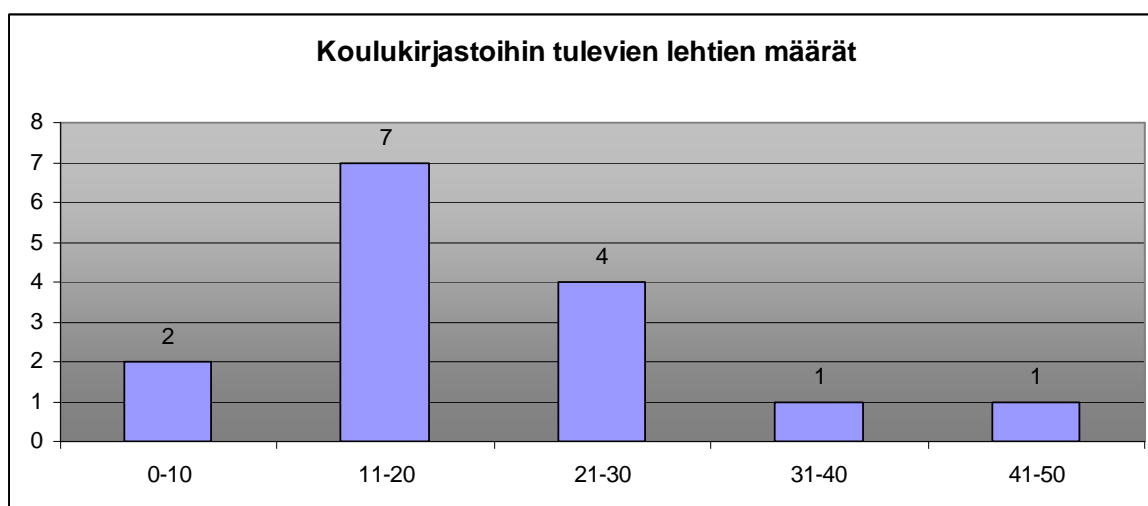
2. asteen oppilaitoksen kurssikirjoja ei osteta. Niitä saadaan vain lahjoituksina.

Opettajilta tulee joitain vanhempia oppikirjoja, mutta periaate on, että opiskelijat ostavat itse kurssikirjansa.

Kolmesta nimekkeestä on niteitä koko opetusryhmälle (ts. 30-40 kpl). Kaksi näistä on kansainvälisen IB -linjan kirjoja. Oppilaskunta on lahjoittanut käytettyjä kurssikirjoja lainakappaleiksi, tällä hetkellä kurssivaatimusten mukaisia on enää n. 20 kpl.

Kurssikirjojen vähäisyys vaikuttaa myös kokoelman ajantasaisuuteen opintosuunnitelman kannalta. Varsinkin tietokirjakokoelmat ovat puutteellisia

tarpeeseen nähden, mutta ongelmana on myös budjetin pienuus. Tietokirjat ovat hinnoiltaan kaunokirjallisuutta korkeampia, joten pienellä budjetilla suuremman määrän hankkiminen saattaa olla mielekkäämpää. Kokoelmissa näkyy myös tiettyjen aineiden opettajien aktiivisuus tai passiivisuus hankintaehdotuksissa. Ainoastaan kolme koulukirjastoa sanoi suoraan, että heidän kokoelmansa on myös tietokirjallisuuskokoelmaltaan ajantasainen. Toki kokoelmassa saattaa olla jonkin verran vanhentunutta materiaalia, mutta kyseessä on enemmänkin kokoelman karsimiseen vaadittavan ajan puute kuin se, että materiaalia halutaan pitää hyllyjen täyteenä. Loput 12 kertoivat tietokirjallisuuskokoelman olevan vanhentunutta koska koulukirjastossa panostetaan enemmän kaunokirjallisuuteen ja määrärahat ovat liian pienet sen ajantasaistamiseen vaadittavalla tahdilla.

Kuvio 4. Koulukirjastoihin tulevien lehtien määrät

Edellä olevassa kuviossa (kuvio 4) näkyy koulukirjastoihin tulevien lehtien määrä. Tilattujen lehtien lisäksi erilaiset yhdistyksen ja yritykset saattavat lähettää satunnaisia numeroita jäsenlehdistään, mutta pääasiassa määrät ovat edellä näytetyt. Kahteen kirjastoista tulee **0-10** lehteä, selvästi suurimmalle osalle eli seitsemälle tulee **11-20** lehteä. Neljälle tulee säännöllisesti **21-30** lehteä. Yksi kirjasto tilaa **31-40** lehteä ja yksi **41-50**. Lehtien määrä kussakin koulukirjastossa saattaa vaihdella vuosittain muutamalla kappaleella.

Aineiston lainauksessa on kullakin koulukirjastolla omat käytänteensä. Pääsääntöisesti koulukirjastojen kokoelmat on rajoitettu opiskelijoiden, opettajien ja muun henkilökunnan käyttöön, mutta poikkeuksiakin on. Kaksi kirjastoista on avoinna myös kaikille muille asiakkaille jotakin oppimateriaalia sekä käsikirjastoa lukuun ottamatta. Yksi kirjasto tarjoaa kokoelmansa myös opettajaharjoittelijoiden sekä käyttäytymistieteellisen tiedekunnan henkilökunnan käyttöön, opetuskäyttöön poikkeustapauksissa myös lehtiä ja käsikirjaston materiaalia. Vieraisiin kieliin painottuvat koulukirjastot voivat erityistapauksissa ja painavaa syytä vasten lainata vieraskielistä materiaaliaan myös ulkopuolisille. Yhdellä koulukirjastolla on myös lainattava tablettitietokone, jota oppilaat voivat lainata koulukirjaston sisällä parin tunnin ajaksi ja opettajat hieman pidemmäksi aikaa.

Pääsykoekirjoja on verrattain vähän koulukirjastojen omissa kokoelmissa. Syynä tähän ovat vastausten perusteella niiden korkea hinta, nopea vanhentuminen sekä se, että pääasiassa pääsykokeisiin valmistuvat opiskelijat eivät ole enää koulussa. Satunnaisesti pääsykoekirjoja saattaa löytyä kokoelmista yksittäiskappaleita, mutta pääasiassa budjetti kuluu muihin hankintoihin. Yleisillä kirjastoilla on paremmat resurssit hankkia pääsykoekirjoja, ja yksi kirjastonhoitaja kertoikin että he hankkivat pyynnöstä koulukirjastolle siirtokokoelmana joitain pääsykirjoja. Ainoastaan kolme kirjastoa kertoi hankkivansa myös pääsykoekirjoja suosituimmista aineista: lääketiede, kauppatiede, psykologia, valtiotieteet.

Mielestäni tilanne on tällaisenaan ihan hyvä, sillä toisen asteen koulukirjaston kokoelman tulisikin enemmän keskittyä opiskelijoiden senhetkisiin tarpeisiin. Toki hakuoppaita olisi hyvä olla myös koulukirjastossa useampi kappale. Monilla kouluilla järjestetään myös eri koulutusalojen esittäytymispäiviä. Niiden oheismateriaalia voisi koota koulukirjastoihin ja tietyin väliajoin tarkistaa materiaalien ajankohtaisuus. Koulukirjastonhoitajan merkitystä jatko-opintoja miettiessä voisi muutenkin hieman korostaa, yhdessä opinto-ohjaajan kanssa he voisivat järjestää näitä koulutusalojen esittäytymispäiviä koulukirjastoissa, joissa on resurssit välittömään tiedonhankintaan.

4.4. Kirjasto tilana

Kysymykset 19-22 käsittelevät koulukirjastoa tilana. Koulukirjaston tulisi olla fyysisen aineiston säilytyspaikan lisäksi oppimisympäristö, jonka viihtyvyyteen kannattaa panostaa. Koulukirjaston tulisi olla tarpeeksi iso myös työskentelyyn, pelkät aineiston säilytykseen tarkoitetut tilat ovat auttamatta liian vanhanaikaisia. Moderneissa koulukirjastoissa onkin perinteisen aineiston lisäksi myös sähköisiä aineistoja, sekä tarpeeksi laadukkaat välineet näiden tarkasteluun.

Otantakirjastoista 14:llä on koulukirjastossa vaihteleva määrä tietokoneita oppilaiden käyttöön. Jäljelle jäävässä koulussa on luokissa hyvät ATK-varustelut, joten niitä ei olla hankittu kirjastoon. Vastauksista huomaakin, että mitä uudempi koulukirjasto on, sitä enemmän ATK-varusteluun on panostettu muidenkin kuin tietokoneiden myötä. Kaikissa tietokoneilla varustelluissa koulukirjastoissa on tulostusmahdollisuus, kolmessa saa vapaasti käyttää myös väriprintteriä. Kopiointimahdollisuutta ei kaikista kirjastoista löytynyt vapaasti käytettäväksi, mutta kirjastonhoitaja voi ottaa kopioita harkinnan mukaan ainakin kolmessa kirjastossa.

Skannausmahdollisuudet olivat vielä kopiointiakin vähäisemmät, sillä se oli mahdollista vain neljässä koulukirjastossa (kahdessa skannaus oli mahdollista koulun ATK-luokassa). Yhdessä koulukirjastossa on myös tabletteja ja kannettavia tietokoneita oppilaskäyttöön, ja toinen koulukirjasto suunnittelee niiden hankintaa. Opetuskäytössä olevassa koulukirjastossa ideaalisinta olisi, mikäli tietokoneiden määrä vastaisi opetusryhmien kokoa. Tämä taitaa kuitenkin tilojen kokojenkin puolesta olla mahdollista vain isommissa kouluissa.

Mitä ylemmälle koulutasolle mennään, sitä tärkeämmäksi muodostuu hiljainen lukusali tai itseopiskelutila. Otannassa kahdeksan koulukirjastoa ilmoitti, että niissä on erillinen hiljainen lukusali kirjaston yhteydessä. Kahdessa näistä kyseessä on kirjastotilan vieressä oleva huone, joka ei kuitenkaan ole jatkuvasti avoinna, vaan sitä käytetään tarpeen vaatiessa. Seitsemässä koulukirjastossa ei ole erillistä lukutilaa, mutta pääsääntöisesti kirjaston tilat pyritään pitämään mahdollisimman vähämeluisina, jotta itsenäinen työskentely ei häiriintyisi.

Kirjastotilan viihtyvyyttä voidaan nostaa esimerkiksi panostamalla kalustoon ja sisustukseen. Valitettavasti suurin ongelma on tilan ja määrärahojen puute, sohvakalustoa on turha tukkia kokoelmatilaan, jos siellä on juuri ja juuri tilaa hyllyille ja tietokoneille. Viihtyisässä ympäristössä on mukava työskentelyilmapiiri, kirjaston ei tarvitse olla kolkon asiallinen ollakseen hyvä. Useammassa koulukirjastossa järjestetään kuvaamataidon opettajien sekä oppilaiden taidenäyttelyitä, ja teoksia saattaa muutenkin olla seinillä. Tätä ideaa voisi kehittää myös muihin kouluaineisiin, esimerkiksi äidinkielen tunneilla kirjoitettuja runoja voisi koota kirjaston seinille. Myös oppilaiden toiveita kuunnellaan viihtyvyyden parantamisessa. Tässä muutama vastaus eri kirjastojen viihtyvyydestä:

Kirjastossa on kaksi sohvaryhmää ja työskentelypöytiä, nämä kalusteet uusittiin äskettäin, viherkasvikin löytyy. Kirjasto on suosittu oleskelutilana, viihtyvyys kohtalaisen hyvä.

Kirjastosta löytyy yksi sohva, pari nojatuolia sekä kuusi pöytää ja useita tuoleja. Asiakkaiden toiveista kirjastoon on hankittu tyynejä ja pyritään hankkimaan toinen sohva. Viherkasveja on muutama ja niitä tulee lisää.

Huonekaluja ja kasveja ei kokoelmahuoneeseen sovi nykyjärjestelyin.

[...]Vanhan rakennuksen ja ahtaan tilan tuomat rajoitukset ovat suurin ongelmamme, vaikei siitä onneksi opiskelijoilta negatiivista palautetta tulekaan.[...]

Viherkasveja ja pöytäryhmiä löytyy, seinillä koulun yhteiskuvia ja julisteita. Oppilaskunta järjestää karkkien ja välipalojen myyntiä kirjaston tiloissa. Yleensä aina on täyttä.

Sisustussuunnittelija Jukka Korpihete kertoo artikkelissaan (2002, 79-89) suunnitelleensa Hämeen ammattikorkeakoulun Oppimiskeskus Ilmarilan sisustuksen. Hän kertoo, että oppilaitoskirjaston tärkeimpiä vaatimuksia on muunneltavuus: kiinteitä elementtejä tulisi välttää mahdollisimman paljon jotta tilaa voidaan muokata tarpeen vaatiessa. Tästä syystä esimerkiksi kirjahyllyt, pöydät ja tuolit kannattaa mahdollisuuksien mukaan hankkia pyörällisinä. Korpihete painottaa myös värimaailman ja valaistuksen tärkeyttä viihtyvyydessä, ja visuaalisen ilmeen olisi hyvä olla yhtenäinen myös graafisuudeltaan (esim. opastekyltit). Kirjastojen, kuten muidenkin yleisten tilojen kalustuksen tulisi olla

mahdollisimman helposti säädettävissä. Ergonomia on suuri tekijä viihtyvyyden kannalta myös tietokonepöydissä ja -tuoleissa.

Koulukirjastoilla on rooli myös opetustilana, joka tulee ottaa huomioon myös varustelussa. Kaikkia kyselyssä mukana olleita koulukirjastoja ei kuitenkaan käytetä varsinaisina opetustiloina säännöllisesti, vaikka välineet tähän löytyisikin, sillä kirjastotila halutaan pitää vapaana itsenäiseen työskentelyyn. Näissä kouluissa käytetään opettajajohtoisina opetustiloina ATK-luokkia, ja kirjaston tiloja käytetään lähinnä yksittäisten oppilaiden tai ryhmien työskentelytiloina. Ainoastaan kaksi koulukirjastonhoitajaa kertoi, että koulukirjastoa käytetään runsaasti opetuskäytössä, lähestulkoon päivittäin. Tällöin kirjastotila on suljettu muilta kuin kyseisen ryhmän oppilailta.

Koulukirjastoa tulisi tuoda näkyville myös opettajille, jotta kirjaston palvelut tulisivat hyödynnetyiksi opetuskäytössä. Kirjastonhoitaja Katariina Lauronen (2005a, 89-104) kehottaakin kertomaan konkreettisesti opettajille kirjaston eri hyllyjen kirjallisuudesta, lehdistä sekä tietokannoista. Kun opettajat tuntevat kirjaston aineiston, on helpompi ohjata myös oppilaat kirjaston palveluiden äärelle.

4.5. Kirjaston ja asiakkaan kohtaaminen sekä tiedotus

Kysymyslomakkeen seuraava kysymys koski koulujen tiedonhankinnan opetusta. Halusin tietää, millä tasolla se on nykyään, ja millaisen kirjastonhoitajat toivoisivat sen olevan. Yhdessä koulussa mediakasvatus kuuluu osana terveystiedon ensimmäisen kurssin opintosuunnitelmaa, mutta muuten sitä ei olla tarkemmin eritelty. Myös äidinkielen kurssilla on lähdekritiikin ja tiedonhaun osio, jonka opetus on kuitenkin melko suppeaa. Suurimmaksi osaksi kouluilla on hyvin niukasti tiedonhankinnan opetusta, sillä se on aikaa vievää ja vaatii koulukirjastonhoitajan lisäksi myös opettajien panostusta.

Tiedonhankinta tuleeekin lähinnä esiin eri kurssien tehtävien teon yhteydessä, mutta kaikille opiskelijoille tarkoitettulle laajemmalle peruspaketille olisi suurta kysyntää. Yhteistyötä kunnan-/kaupunginkirjaston kanssa tehdään tällä hetkellä säännöllisesti ainoastaan yhdessä koulukirjastossa, ja kahdessa on tänä syksynä

sovittu ensimmäisen vuoden opiskelijoiden tiedonhankinnan opetuksesta kaupunginkirjaston tiloissa. Yhdessä koulussa on muutamana aiempaan vuotena järjestetty tiedonhankinnan opetusta kaupunginkirjaston informaatikkojen toimesta, mutta toiminta on hiipunut syistä, joihin koulukirjastonhoitaja ei itsekään tiennyt vastausta. Onkin tärkeää saada kirjattua tiedonhankinnan opetus koulun opetussuunnitelmaan, sillä vastauksista paistoi läpi toivomus saada asiaan jotain muutosta. Koulukirjastonhoitaja yksin ei voi olla vastuussa sen järjestämisestä, vaan mukaan tarvitaan rehtorin ja muiden opettajien tuki, sekä ihannetilanteessa myös apua kunnan-/kaupunginkirjaston henkilökunnalta.

Lukion osalta tiedonhankinnan opetusta on vain oppiaineiden tunnilla opettajien toimesta, ei kootusti kirjaston toimesta. Ihanne olisi, että jonkinlainen peruspaketti olisi kaikille opiskelijoille.

Opetus on vähäistä, koska opettajat eivät halua/pysty, ops-paineiden alla, sisällyttämään informaatikon antamaa opetusta ohjelmaansa.

[...]Joillakin kursseilla informaatikko tekee yhteistyötä aineenopettajan kanssa. Toivoisin että nämä asiat kirjattaisiin kurssikohtaisesti tarkemmin OPSiin.

Useammassa vastauksessa painotettiin eritoten sitä, että oppilaille tulisi opettaa luotettavien ja monipuolisten tietolähteiden hakemista ja käyttöä, sekä sitä, kuinka tietoa sopii käyttää omien tuotosten tekemisessä. Ollessani harjoittelussa Seinäjoen lukion kirjastossa pyysimme harjoitteluparini kanssa, että voisimme järjestää pienimuotoisen tiedonhankinnan opetustunnin kaikille aloittaville ryhmille. Opetus järjestettiin opinto-ohjauksen tunnilla heti ensimmäisten päivien aikana. Aloitimme kirjaston kokoelman esittelyllä, ja jatkoimme tietokannan läpikäymiseen. Tämän jälkeen oppilaat saivat itsenäisesti harjoitella hakua tietokannasta, tätä varten olimme tehneet kymmenen kysymyksen tehtävämonisteen. Tämä opetus poiki myös meille lisää ohjaustunteja, sillä eräs opettaja pyysi meitä pitämään tutkielmaryhmälleen opetusta lähdekritiikistä.

Esimerkkini tiedonhankinnan opetuksesta on kieltämättä edelleen melko suppea, mutta tällä tavalla saimme sekä oppilaat että osan opettajista kiinnostumaan ja kysymään apua tiedonhankinnassa. Kuvailun kaltainen opetus ei myöskään ole kovin vaikea toteuttaa, suurempana ongelmana saattaakin olla se, ettei opetustunneista haluta luopua tiedonhankinnan vuoksi. Mielestäni yhtenäinen

tiedonhankinnan opetus kuitenkin hyödyttää ennen pitkää myös ajallisesti, kun perusasiat on kertaalleen jo käyty läpi eikä niitä tarvitse kerrata joka aineen oppitunneilla erikseen.

Kysymyslomakkeen seuraava kysymys viittaa kirjaston ja asiakkaan kohtaamiseen, sillä halusin tietää kuinka uudet oppilaat tutustutetaan koulukirjastoon. Yleisimpänä tapana on se, että tutorit kierrättävät uusia oppilaita ympäri koulua ensimmäisenä päivänä, ja koulukirjasto on yksi pysähtymispaikoista. Kirjastonhoitajalla ei välttämättä ole tässä vaiheessa suurempaa roolia kuin tutustuttaa oppilaat tervetulleiksi. Totta puhuen ensimmäisen päivän aikana uusille opiskelijoille tulee sellainen informaatiotulva, että on ehkä ihan hyvä ettei koulukirjastoon tutustumisesta tehdä liian monimutkaista. Monessa koulussa ryhmänohjaajat tai luokanopettajat kertovat kirjaston käytänteistä lyhyesti ennen varsinaiseen tilaan siirtymistä.

Seuraavat kaksi kysymystä liittyvät koulukirjaston tapahtumiin: Järjestetäänkö koulukirjastossa tapahtumia ja kuinka niistä tiedotetaan? Annoin tapahtumista esimerkiksi kirjavinkkauksen, näyttelyt ja lukukampanjat, sillä halusin että vastauksissa näkyisi myös pienemmätkin koulukirjaston järjestämät tempaukset, eikä tapahtumia ajateltaisi vain suurina yleisötapahtumina. Pienemmissä koulukirjastoissa ei tapahtumia juurikaan ole, koska yhden ihmisen panoksella ei ihmeitä tehdä. Näissä kirjastoissa toivottiinkin, että yhteistyö yleisen kirjaston kanssa kehittyisi tuossa asiassa. Suosituimpia tapahtumia olivat teemanäyttelyt, mielikirjapäivä, kirjallisuuden diplomikurssi sekä viikon/kuukauden lukuvinkit. Kirjavinkkausta harjoitetaan lähinnä kasvokkain tai äidinkielen ja kirjallisuuden tuntien yhteydessä. Ryhmävinkkaukset tapahtuvat luokkatiloissa, ei siis koulukirjastossa. Muun muassa seuraavanlaisia kommentteja sain tapahtumista:

Kirjastossa on silloin tällöin näyttelyitä, vinkkausta sekä oppilastoita esillä. Meillä toimii myös käytettyjen oppikirjojen myyntipiste, jossa oppilaskunnan hallitus on myös mukana.

Erialaisten koko koulun teemapäivien yhteydessä osa toiminnoista voi olla kirjastossa.

[...]Varsinaisia lukukampanjoita ei ole ollut, mutta erilaisin tavoin on pyritty tuomaan kirjallisuutta esille ja kiinnittämään opiskelijoiden huomiota, esim. viimejouluihin kirjajoulukalenteri, josta löytyi joka päivä jokin talvikauteen sopiva kirja lainattavaksi.

Kirjastossa ei ole tällä hetkellä tapahtumia, mutta tämä olisi hyvä kehittämiskohde, jota kannattaa tulevaisuudessa harkita.

Yleisimmät tavat ilmoittaa koulukirjaston tapahtumista oli kirjaston tai koulun ilmoitustaulu sekä koulun info-tv. Tiedottaminen on pääasiassa koulun sisäistä kuten sähköposti, Wilma-tiedotukset sekä keskusradio. Kahdella koulukirjastolla on oma blogi, joissa kirjoitetaan yleisiä kuulumisia ja vinkkauksia. Myös Facebook on otettu ilmoituskanavaksi kolmessa koulukirjastossa, näistä kaksi ilmoittaa koulun yhteisillä sivuilla ja yhdellä on ihan omat sivut. Näissä koulukirjastoissa onkin hyvin oivallettu siirtää tiedotus sinne, missä asiakkaat (pääasiassa oppilaat) ovat: verkkoon. Blogin tai Facebook-sivujen ylläpitäminen ei ole vaikeaa eikä välttämättä edes aikaa vievää. Blogin ylläpitämiseen voi ottaa myös muita opettajia sekä oppilaita mukaan esimerkiksi lukuvinkkien muodossa. Tämä voisi olla hyvä idea esimerkiksi jonkin äidinkielen kurssin yhteydessä. Kaiken kaikkiaan koulukirjastoissa on melko vähän tapahtumia, mutta työhön on helpointa lähteä pienin askelin: uutuuksikirjat näkyvästi esiin, teemanäyttelyitä juhlapäivien ja vuodenaikojen mukaan sekä oppilastöiden tuominen esiin kirjastoon. Näyttelyissä yhteistyötä kannattaa tehdä muiden opettajien ja yleisen kirjaston kanssa.

4.6. Yhteistyö ja verkostoituminen

Tässä opinnäytetyössä on vahvasti tullut ilmi eri asiantuntijoiden kanta siitä, ettei koulukirjasto voi pyöriä täydellä potentiaalillaan jos kaikki työ on yhden ihmisen harteilla. Kysymyslomakkeen kolme seuraavaa kysymystä keskittyvätkin yhteistyön ja verkostoitumisen selvittämiseen: Tekeekö koulukirjasto yhteistyötä yleisen kirjaston kanssa ja millaista tämä yhteistyö on? Onko tähän yhteistyöhön erikseen nimetty yhteyshenkilöt? Entä tehdäänkö yhteistyötä muiden koulukirjastojen kanssa tai olisiko tällaiselle yhteistyölle tarvetta?

Neljällä otannan koulukirjastoista ei ole tällä hetkellä minkäänlaista yhteistyötä yleisen kirjaston kanssa, eikä yhteyshenkilöitäkään täten olla nimetty. Muilla koulukirjastoilla yhteistyön määrä vaihteli suuresti, osa on viikoittain tekemisissä yleisen kirjaston kanssa jo siitäkin syystä, että koulukirjastonhoitaja on kunnankirjaston työntekijä ja vain osa-aikaisesti töissä koulukirjastossa. Yhteistyötä tehdään muun muassa kirjavinkkausten ja tiedonhaun opetuksen saralla, suureksi osaksi yhteistyö on kuitenkin kollegiaalista tukemista nuortenkirjastotyön parissa. Yleisen kirjaston kanssa kokoonnutaan muutaman kerran vuodessa ideoimaan yhteistyötä koulun ja kirjaston välillä. Yksi koulukirjastonhoitaja kertoi myös kirjaston erillisestä koulukirjastotiimistä:

Yhteistyö on tiivistä, meillä on kaupunginkirjastossa koulukirjasto-tiimi, joka on vielä jaettu ala-, ylä- ja toisen asteen tiimeihin. Kokoonnumme muutaman kerran vuodessa. Tiimin vetäjä on myös suoraan yhteydessä koulukirjastonhoitajiin.

Suurimmaksi osaksi vastausten perusteilla sai sen kuvan, että tämänhetkiseen yhteistyön määrään ollaan pääasiassa tyytyväisiä. Yhteyshenkilönä kirjaston ja koulun välillä toimii koulukirjastonhoitaja kaikissa paitsi yhdessä, jossa vastuun on ottanut opinto-ohjaaja. Mikäli yhteyshenkilöä ei erikseen olla valittu, on tehtävä jaettu opettajien kesken. Yleisen kirjaston puolella yhteyshenkilö on joko lasten- ja nuortenosaston kirjastonhoitaja tai, mikäli sellainen löytyy, pedagoginen informaattikko.

Yhteistyö muiden koulukirjastojen välillä on tiiviimpää pääkaupunkiseudulla, jossa päätoimiset kirjastonhoitajat ovat verkostoituneet ja tapaavat pari kertaa vuodessa kokemuksia ja käytänteitä jakaen. Varsinaisesti opiskelijoihin kohdistuvassa kirjastotyössä yhteistyötä ei siis juurikaan ole, mutta tämä kokemusten jakaminen sai paljon kehuja. Koulukirjastoyhdistyksen järjestämät tilaisuudet mainittiin myös yhtenä verkostoitumiskeinona, ja kolme vastaajista kertoikin osallistuvansa niihin silloin tällöin. Yksi vastaajista kertoi olevansa kyseisen kaupungin koulukirjastovastaavien koordinaattori, joka toimii kirjastoammatillisena tukena ja konsulttina. Facebookista löytyy Koulukirjastot-ryhmä, jossa on noin sata opettaja-kirjastonhoitajaa, koulukirjastonhoitajaa tai muuten vain koulukirjastojen kehittämisestä kiinnostunutta. Mikäli yhteistyötä koulukirjastojen välille syntyisi,

toivoi useampi vastaaja sen tapahtuvan ainakin aluksi alueellisella tasolla ja mahdollisesti myöhemmin laajemmin. Ongelmallista tässä on se, ettei kaikissa kouluissa ole kirjastoa eivätkä koulut tunnista tätä tarvetta.

4.7. Kehitysideoita kirjastoon

Kysymyslomake loppuu avoimeen kysymykseen koskien koulukirjastojen kehittämistä: Miten koulukirjaston toimintaa voisi mielestäsi kehittää entisestään? Esimerkeiksi annoin opetuskäytön tai yleisesti lukuharrastuksen ja tiedonhankintataitojen lisäämisen. Vastaajat olivatkin kiitettävästi panostaneet tähän aiheeseen, ja mukaan mahtui paljon hyviä ideoita ja toiveita. Pääasiassa vastaukset liittyivät yhteistyöhön, opetussuunnitelmaan, tiedonhankinnan opetukseen, opettajien ja kirjastonhoitajan koulutukseen sekä lukemiseen innostamiseen.

Yhteistyötä yleisen kirjaston kanssa toivottiin kirjavinkkausten, kirjailijaesittelyiden sekä nuorten lukupiirin muodossa. Lisäksi tiedonhankinnan opetusta toivottiin yleisen kirjaston puolelta varsinkin niissä koulukirjastoissa, joissa vastuuhenkilönä on opettaja. Lisäksi yhteistyön saralla toivottiin erityisesti, että koulun muutkin opettajat lähtisivät mukaan kirjaston kehittämiseen ja yleiseen ideointiin. Vastauksissa ilmeni, että muilla opettajilla ei ole kiinnostusta tai aikaa tehdä ylimääräistä työtä opetussuunnitelman päälle, sillä omien kurssien sisällön käsittelyynkin on välillä liian niukasti aikaa. Yhteistyöstä sanottiin muun muassa seuraavaa:

[...]Lukudiplomikurssi yhteistyössä äidinkielen opettajien kanssa, tietokirjadiplomi reaaliaineiden opettajien kanssa.[...]

Kaupunginkirjaston kanssa voisi kehittää yhteistyötä esimerkiksi uutuuskirjojen vinkkaamiseen, kirjailijavierailuiden järjestämiseen, nuorten lukupiiriin jne. Tällä hetkellä työaikani kirjastonhoitajana on 2 viikkotuntia, ja yleensä se menee jo rutiiniasioiden hoitamiseen.

Olen vuosia yrittänyt saada oppiaineita enemmän integroitumaan kirjastoon ja tiedonhallintataitojen kehittämiseen, mutta tuntuu että opettajilla tuntuu oma pesti vievän kaiken ajan. Jonkin verran kehitystä on kuitenkin tapahtunut.

Kaupunginkirjasto tarjoaa eväitä tiedonhankinnan opetukseen koulukirjastoissa. Tällainen apu tulee todella tarpeeseen, mitä perusteellisemmat ohjeet ja tietopaketit kaupunginkirjasto pystyy tarjoamaan, sitä tukevammalla pohjalla yksinäinen koulukirjastonhoitaja seisoo luokan edessä.

Opetussuunnitelmaan toivottiin muutosta, sillä tällä hetkellä siihen ei olla sisällytetty kirjastonkäyttöä. Opetus on integroitu muutamalle hajanaiselle kurssille, joista opiskelijat eivät saa tarpeeksi vahvaa pohjaa monipuoliseen tiedonhankinnan opetukseen. Yhtenäinen tiedonhankinnan opetus kaikille koulun oppilaille säästäisi tulevaisuudessa aikaa eri kursseilla, kun alkeet on jo hallussa. Lisäksi tämä saattaa myös opiskelijat tasa-arvoisempaan asemaan, sillä tällä hetkellä monessa koulussa osa saa tiedonhankinnan opetusta useammalla kurssilla ja osa ei juuri ollenkaan. Koululla voisikin olla yhtenäinen tiedonhaun perusteet -osio sisällytettynä johonkin kurssiin, jossa tietokannan lisäksi käytäisiin läpi muutamia hyödyllisiä linkkejä. Nämä linkit voisivat myös löytyä koulun verkkosivuilta yhtenäisenä pakettina. Hieman suuremmalla panostuksella voitaisiin vastaavia linkkipaketteja tehdä myös ainekohtaisesti. Jotta koulukirjastot saataisiin kirjattua koulun opetussuunnitelmaan, tarvitsisi tämä muutos taakseen ensisijaisesti myös rehtorin tuen. Opetussuunnitelmasta sekä tiedonhankinnan opetuksesta sain muun muassa seuraavanlaisia kommentteja:

[...]Opsiin joku oma vapaaehtoinen kirjastokurssi, näin kirjasto saisi oppilaista myös apulaisia. Tiedon organisointi on tärkeää, sen ymmärtäminen.[...]

[...]Tiedonhankinnan opetus pitäisi integroida ops-tasolla oppiaineisiin, jottei se olisi sattumanvaraista ja vain joidenkin opettajien aktiivisuuden varassa.[...]

[...]Tiedonhankintataitojen opetusta olisi hyvä myös olla, jotta osattaisiin hyödyntää esim. tietokantoja. Kaupunginkirjasto on lähtenyt onneksi nyt tähän perehdytystyöhön yhteistyössä kanssamme.[...]

Koulukirjastonhoitajan työ ja koulutus herätti myös useammassa vastaajassa mielipiteitä. Monessa koulussa koulukirjastosta vastaa opettaja, jonka aika ei riitä yksin hoitamaan kaikkea kirjastotyötä parin viikkotunnin aikana. Tämän vuoksi apua tarvittaisiin myös muilta opettajilta esimerkiksi tiedonhankinnan opetuksen

osalta. Vastauksissa esitettiin, että myös opettajien tiedonhankinnan taitoja olisi syytä vahvistaa. Olisiko mahdollista saada yleisestä kirjastosta tiedonhankinnan opetusta myös opettajille? Tietyt perusteet olisi hyvä olla kaikilla opettajilla hallussa, jotta he osaisivat ohjata opiskelijoita. Seuraavassa kommentteja liittyen opettajien ja koulukirjastonhoitajan koulutukseen ja työhön:

[...]Informaatikkojen antamaa opetusta oppitunneilla. Opettajatkin voisivat tarvittavan opetuksen antaa, jos osaisivat, informaattikot voisivat panostaa myös heidän opettamiseensa.

Myös opettajakunnan tiedonhankinnan opettamisen taidoissa olisi varaa petrata.

Siellä pitäisi olla kirjastonhoitajana ihminen, joka olisi enemmän paikalla. Kolmen viikkotunnin ajalla ei ehdi kehittää kirjastoa ja sen käyttöä.

Opetuskäytössä voisi myös opettajat käyttää ammattihenkilökuntaa.

Lukemiseen innostaminen tulisi olla yksi koulukirjaston tehtävistä, mutta valitettavasti siihen ei enää lukiotasolla panosteta samalla tavalla kuin peruskoulussa. Toivon mukaan tämä ei johdu siitä, että lukemisharrastuksen ajatellaan alkavan jo varhaisemmassa iässä ja lukioikäiset ajatellaan menetettynä toivona. Useammassa vastauksessa kävikin ilmi, että suurimmat ongelmat ovat ajan puute sekä kokoelman pienuus ja kattamattomuus: kuinka oppilaita voidaan innostaa lukemaan jos vinkattavat kirjat ovat vanhoja eivätkä kyseiselle ikäryhmälle suunnattuja? Klassikoille löytyy aina lukijansa, mutta lukuharrastuksen aloittajalle ei välttämättä kannata ehdottaa Dostojevskia. Mikäli koulun omassa kokoelmassa ei ole tarpeeksi esimerkiksi uudempaa kaunokirjallisuutta, voidaan opiskelijat ohjata yleiseen kirjastoon tai, mikäli mahdollista, hankkia yleisestä kirjastosta siirtokokoelma koulukirjastoon. Ideoita vinkkaukseen voi myös pyytää yleisiltä kirjastoilta, myös opettajien ammattitaitoa kannattaa käyttää. Lukuharrastuksen kehittämistä kommentoitiin muun muassa seuraavasti:

[...] Lukuharrastukseen kannustaminen on koulukirjaston keskeinen ja tärkeä tehtävä. Mutta miten sitä voi kehittää, jos opettajat näkevät koulukirjaston vain kurssien oheislukemistojen säilytyspaikkana? Millä saisi opettajat ymmärtämään uuden ja nuoria kiinnostavan kirjallisuuden hankkimisen tärkeyden, siinäpä kehittämishaaste!

Tärkeintä mielestäni olisi tietokirjallisuuden hankinta ja ajanmukaistaminen.

[...]Lukutaito lisää myös mielikuvien luontikykyä, joka on kaiken luomisen perusta. Toimintaa voisi kehittää sillä, että olisi tarpeeksi rahaa hankkia kirjauutuuksia, joita nuoret tahtovat lukea. Nykyisin kirjat vanhenevat nopeasti, ja on sääli, jos oppilas kirjan elinkaaren ajan joutuu olemaan varausjonossa.[...]

[...]Pyrimme myös jatkuvasti kehittämään lukuharrastusta tukevia toimia. Suunnitteilla on lukulistoja, ja lukudiplomiasiaa on myös mietitty.

Lukuharrastuksen lisääminen on ikuisuuskykysymys, miten kirjasto voisi olla siinä työssä innoittajana. Yksi keino on tuoda uutuuksia esillä ja varsinkin hankkia kokoelmiin uutta aineistoa. Koulukirjasto ei saa olla museo.

Edellä mainittujen aiheiden lisäksi vastaajat antoivat kehittämissuhteita ja toiveita muun muassa tapahtumista ja tempauksista, opetuskäytöstä, opiskelijoiden kirja-kustannusten vähentämisestä sekä koulukirjaston roolista verkossa. Kuten tuloksista kävi ilmi, koulukirjastoissa on verrattain vähän erilaisia tapahtumia johtuen ajan ja resurssien pulasta. Koulukirjastojen tapahtumia käsiteltiin tarkemmin tämän opinnäytetyön osiossa *4.5. Kirjaston ja asiakkaan kohtaaminen sekä tiedotus*. Myös koulukirjastojen vähäistä opetuskäyttöä on käsitelty tässä työssä osiossa *4.4. Kirjasto tilana*. Vastauksissa ei tullut uusia kehittämissuhteita edellä mainittuihin, mutta niihin toivottiin jatkossa muutosta.

Koska koulukirjastoihin hankitaan melko vähän kurssikirjoja, nousevat opiskelijoiden kirjakustannukset korkeiksi. Asiaan vaikuttaa myös se, että kirjasarjoja uusitaan usein, jolloin kirjojen kierrätyskään ei välttämättä ole mahdollista. Tämän lisäksi oppikirjoista otetaan uusia, uudistettuja painoksia, ja vanhat painokset eivät välttämättä enää ole valideja. Joissakin koulukirjastoissa pyritään vähentämään opiskelijoiden kirjakustannuksia järjestämällä käytettyjen kirjojen myyntiä tai lainausta, usein mukana toiminnassa on myös oppilaskunta.

On ymmärrettävää, että koulukirjastoihin ei juuri hankita kurssikirjoja niiden lyhyen elinkaaren vuoksi, mutta olisiko mahdollista hankkia kalleimpia teoksia pari kappaletta? Näillä teoksilla voisi olla lyhyempi laina-aika, tai mahdollisesti niitä voisi lainata aina tietyille oppitunnille ja muuten ne olisivat käytettävissä kirjaston

tiloissa jossa opiskelija voi kirjoittaa itselleen muistiinpanoja. Tosiasiaan on, että mikäli opiskelija joutuu hankkimaan itselleen kaikki kirjat uutena, on kyseessä useamman sadan euron menoerä. Tämä asettaa vähävaraisemmat opiskelijat eriarvoiseen asemaan muiden kanssa. Kurssikirjojen kallis hinta johtaa myös väistämättä siihen, että kokonaisista kirjoista otetaan valokopiota, mikä ei myöskään ole oikein vaikka kouluissa se hiljaa hyväksyttäisiinkin. Usein myös yleisissä kirjastoissa on lainattavana kurssikirjoja, voisiko niitä saada koulukirjastoon siirtokokoelmana?

Koulukirjastojen rooli verkossa on melko pieni, ja aina sillä ei ole tilaa edes koulun omille verkkosivuille. Koska tämän opinnäytetyön vastaajat valikoituivat nimenomaan verkkosivujen näkyvyyden perusteella, on hyvin mahdollista, että paljon hyviä ja potentiaalisia vastaajia jäi otannan ulkopuolelle ainoastaan siksi, ettei koulun verkkosivuilla mainita mitään koulukirjaston olemassaolosta. Tämä on yksi hyvä kehittämiskeino kirjaston näkyvyyden kannalta, ja jatkossa esimerkiksi aiemmin mainitut linkkivinkit voitaisiin laittaa myös kirjaston sivuille.

Aiemmin tässä työssä on myös tullut ilmi muutaman koulukirjaston panos sosiaalisessa mediassa: Facebook-sivut ja blogit ovat helppo ja ilmainen tapa saada koulukirjastolle lisänäkyvyyttä. Jälkimmäisen tekstin tuottamiseen on helppo ottaa mukaan myös opiskelijoita ja muita opettajia. Voisiko esimerkiksi jonkin äidinkielen kurssin kirja-arvosteluita, tai oppilaiden luvalla myös esseitä, kirjoittaa blogiin? Lisäksi sinne voisi laittaa näyttille myös muita oppilastöitä, esimerkiksi kuvataidetta. Koulukirjaston blogin ei välttämättä tarvitse keskittyä vain koulutöiden esittelyyn, vaan oppilaat voisivat kirjoittaa tuntojaan ja kokemuksiaan vaikkapa ylioppilas-kirjoituksista tai vanhojen tansseista. Voisiko kirjaston blogin tekstin tuottamisesta tarjota opintopisteitä? Tämä varmasti toimisi hyvänä kimmokkeena opiskelijoille. Yhdessä vastauksessa tuotiin myös uutta näkökulmaa koulukirjaston kokoelmaan ja verkon käyttöön:

Mielestäni kirjahyllyt ovat toissijaisia koulukirjastotyössä, toiminta verkossa ja oppitunneilla olisi oleellista. Koulukirjasto voisi aivan hyvin toimia ilman kirjakokoelmia, tarvittavat kirjat voisi tuoda kunnan kirjastosta ja viedä takaisin, kun tarve loppuu, mutta omat nettisivut pitäisi olla, ne voisivat olla yhteiset koko Suomessa, joihin sisältyisi paikalliset ”ilmoitustaulut”.

Edellä mainitut valtakunnalliset koulukirjastosivut ovat eittämättä hyvä idea, mutta sisällön tuottaminen vaatisi kaikkien koulukirjastonhoitajien panostusta. Nykyisillä resursseilla kaikilla ei välttämättä ole aikaa, tai kiinnostusta, tällaiseen. Koulukirjastojen kannattaakin ensisijaisesti panostaa näkyvyyteensä koulun omilla verkkosivuilla, ja mahdollisesti myöhemmin laajentaa niiden ulkopuolelle.

Yhtenä kehittämissuositukseksi lisäisin itse vielä kirjallisen kokoelmapolitiikan laatimisen. Aihetta käsiteltiin hieman tämän työn kappaleessa 2.4.3. *Kokoelmien kehittämissuositus*, ja aiheesta on olemassa hyvää lähdekirjallisuutta. Apua kokoelman kehittämissuosituksen laatimiseen voi pyytää yleiseltä kirjastolta. Varsinkin valinta- ja poistokriteerit olisi hyvä saada kirjalliseen muotoon kaikkiin koulukirjastoihin.

Vaikka vastaajina olikin laajalta skaalalta koulukirjastoja, toistuivat samat kehittämistoiveet ja -ehdotukset niissä koosta ja sijainnista huolimatta. Nämä kehittämissuositukset ovat lähtöisin koulukirjastonhoitajilta, eli niiltä, jotka ovat lähimmin tekemisissä koulukirjaston asioiden kanssa. Kirjaston kehittäminen on pitkälinen prosessi, johon on helpointa paneutua aihealue kerrallaan. Toivottavasti koulukirjastoja innostuttaisiin kehittämään ja muutaman vuoden päästä Suomen lukiossa olisi entistä ajantasaisemmat kokoelmat ja otettu huomioon myös pedagoginen puoli.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lopuksi voidaan pohtia, miten työ vastaa tutkimusongelmiin. Näitä olivat kokoelmaan liittyvät kysymykset kuten sen ajantasaisuus ja hankinta, kirjasto tilana ja oppimisympäristönä, kirjaston ja asiakkaan kohtaaminen sekä koulukirjastojen verkostoituminen. Vastauksissa kävi ilmi nykyisten koulukirjastojen laaja kirjo: mukana otannassa oli niin opettajien ylläpitämiä pieniä koulukirjastoja kuin informaattikkojen hoitamia modernimpia oppimiskeskuksia.

Koulukirjastojen kokoelmat ovat yleisiä kirjastoja pienempiä ja rajallisempia, mutta kokoelman arviointia hankaloittaa paljon koulukirjastojen hoitajien viikkotuntien vähyyys. Mikäli kirjastosta vastaa opettaja, joka hoitaa kirjastoa pari tuntia viikossa, ei kokoelman arviointiin jää muiden töiden lisäksi aikaa. Yhteistyö yleisen kirjaston kanssa on tässäkin asiassa kullannarvoinen asia, sillä yleisen kirjaston puolelta voi mahdollisuuksien mukaan saada apua kokoelman kartoitukseen.

Kokoelmapolitiikan laatiminen voisi olla hyvä kehittämissuositus koulukirjastoille, etenkin kirjalliset valinta- ja poistamiskriteerit auttaisivat paljon kokoelman kehittämisessä tarkoituksenmukaisemmaksi. Alun perin suunnitelmistani oli laatia kirjallinen kokoelmapolitiikka Seinäjoen lukion kirjastolle, mutta loppujen lopuksi se on niin laaja työ, että se voisi olla hyvä opinnäytetyön idea jatkossa jollekin muulle opiskelijalle. Kokoelmapolitiikan laatiminen vaatii kokoelman tuntemista, joten työtä tulisi tehdä aktiivisesti myös paikan päällä. Lisäksi opinnäytetyöni kehittyi alkuperäisestä ideastaan koskemaan yleisesti lukioiden koulukirjastoja, joten se ei olisi edes sopinut tähän työhön.

Kyselyyni tulleista vastauksista kävi ilmi, että monilla koulukirjastoilla tiedonhaun opetus on melko pienimuotoista, jossa keskitytään lähinnä kirjaston oman kokoelman käyttöön ja tietokantaan tai vaihtoehtoisesti tiedonhakua ei ole järjestetty lainkaan joillekin ryhmille. Välineet löytyvät useista kirjastoista, mutta eteen tulee taas resurssipula: kuka opetusta pitää jos kirjastossa on henkilökuntaa kahtena tuntina viikossa eikä yleisen kirjaston kanssa tehdä yhteistyötä? Erityisesti toisen asteen kouluissa tulisi jo painottaa luotettavien lähteiden käyttöä, sillä siitä

lähtien opiskelu muuttuu koko ajan itsenäisemmäksi. On ymmärrettävää, että tiiviissä opetustahdissa voi olla vaikeaa löytää tunteja käytettäväksi tiedonhaun opetukseen, mutta voisiko opetusta järjestää ensimmäisen vuoden opiskelijoille heti koulun alussa? Yhtenäinen tiedonhaunopetus linkkivinkkeineen säästäisi jatkossa aikaa erillisiltä oppiaineiden tunneilla järjestettävistä opetuksista, kun välineet ja aineisto olisi jo entuudestaan tuttua.

Eeva Kurttila-Materon (2005, 48-55) artikkelissa valotetaan Ohiossa vuosina 2002-2003 tehtyä tutkimusta, jonka tuloksena laadittiin kolmen osa-alueen malli. Nämä osa-alueet (informatiivinen, transformatiivinen ja formatiivinen) ovat jatkuvia ja keskenään vuorovaikutuksessa. Viittasin Ohion tutkimukseen tässä työssä aiemmin osiossa 2.5. *Koulukirjastohankkeita ja -tutkimuksia*, ja nyt vertailen sen tuloksia tämän työn tuloksiin. Otannan koulukirjastoissa informatiivinen osio on vielä kehittämisen alla: aineisto ei ole vielä toivotulla tavalla ajantasainen tai monipuolinen, sillä kokoelmat eivät kohdistu tarpeeksi opetussuunnitelman mukaisiin tiedontarpeisiin tai henkilökohtaisiin kiinnostuksen kohteisiin. Tekninen infrastruktuuri on paremmalla mallilla, sillä suuresta osasta löytyi ajanmukaista teknologiaa tiedon hankkimiseen, järjestämiseen, luomiseen ja jakamiseen.

Transformatiivisen osion pääpiirre on informaatio- ja teknologialukutaidon kehittäminen opetuksen kautta. Informaatiolukutaitoihin kuuluvat muun muassa tiedon tarpeen tunnistaminen, tiedon hakeminen ja paikantaminen sekä löydetyn tiedon eettinen käyttö ja arviointi. Teknologialukutaito sisältää kriittisen ajattelun ja kommunikoinnin taidot, sekä tietotekniikan käytön eettisesti. Otannan koulukirjastoista kävi ilmi, että tiedonhankinnan opetus on niissä melko suppeaa. Jotta opiskelijat oppivat käsittelemään saamaansa tietoa kriittisesti, on oltava jonkinlaiset pohjatiedot tiedonhankinnasta sekä siitä, mistä voi löytää luotettavaa aineistoa. Transformatiiviseen osioon kuuluu myös lukemisen edistäminen. Koulukirjastojen tulisikin kannustaa opiskelijoita oma-aloitteiseen lukemiseen sekä lisätä kirjallisuuden arvostusta.

Formatiivinen osio käsittää oppijoiden tavoitteet ja saavutukset. Näin ulkopuolisena on vaikea arvioida oppilaiden taitoja tiedon luomisessa, käytössä, tuottamisessa ja levittämisessä, mutta näiden taitojen kehittämiseen vaikuttaa suuresti edellä mainittu tiedonhankinnan opetus. Asia on ollut tässäkin työssä

tapetilla useampaan otteeseen, mutta sen merkitys oppimiseen on kiistaton. Lukioikäiset opiskelijat ovat tarpeeksi vanhoja ymmärtämään tiedon eettisen ja vastuullisen käytön tarkoituksen ja hyväksyvät vastuunsa toimistaan. Formatiivisen osion yksi tavoite on myös se, että oppijoilla on korkeatasoinen lukutaito ja että heistä kasvaa elinikäisiä lukijoita. (Kurttila-Matero, 2005). Suomessa lukutaito on maailman korkeimpia, mutta kaikista ei kasva elinikäisiä lukijoita ainakaan oma-aloitteisessa mielessä. Tähän on hyvä kannustaa.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että kaikissa otannan koulukirjastoissa on kehittämisen varaa. Eniten tämä näkyi juuri kokoelmassa sekä tiedonhankinnan opetuksessa, mutta kehitettävää löytyy myös koulukirjastosta riippumattomista tekijöistä. Tärkeimpänä näistä on koulukirjastojen vuosittainen budjetti, joka osalla kirjastoista ei riitä edes kokoelman ajantasaistamiseen tarvittavissa määrin. Kaiken kaikkiaan tilanne näissä kirjastoissa on suhteellisen hyvä, ja koulukirjastonhoitajat olivat pääosin tyytyväisiä. Tämä tutkimus ei kuitenkaan kata kaikkia Suomen koulukirjastoja eikä sitä tule tarkastella yleistystenä. Näin suureen maahan mahtuu kaikentasoisia koulukirjastoja, joista kaikista voi löytää jotain kehitettävää.

6 POHDINTA

Viimeisessä luvussani käsittelen opinnäytetyön tekoprosessia sekä sen aiheuttamia tuntemuksia. Opinnäytetyö osoittautui työn edetessä laajemmaksi, kuin mitä olin olettanut. Varsinkin tutkimustulosten läpikäyminen ja analysointi oli yllättävän hidasta puuhaa, vaikka vastaajia olikin vain 15. Suurin syy tähän on varmasti se, että kysymykset olivat pääasiassa avoimia, eikä numeerista tilastotietoa ollut kuin nimeksi. Tämä oli tarkoituksellinen päätös, sillä aiheesta saa mielestäni enemmän irti näin. Kaiken kaikkiaan ajankäytön suunnittelu meni itselläni hieman vikaan, sillä luotin liikaa siihen, että saan vastaukset ilmoittamaani aikarajaan mennessä. Koska viimeiset vastaukset saapuivat vasta noin kuukausi viimeisen palautuspäivän jälkeen, jouduin venyttämään aikatauluani. Onneksi pystyin aloittamaan työn kirjoittamisen teoriaosuudesta. Aiheesta löytyi runsaasti lähdemateriaalia, koulukirjastot ovat siis kiinnostava aihe.

Jälkikäteen ajateltuna olisin muotoillut toisin muutaman kysymyslomakkeeni kysymyksen, sillä tällaisenaan niissä oli hieman liikaa tulkinnanvaraa. Lisäksi mieleeni tuli useampia tarkentavia kysymyksiä esimerkiksi kokoelmiin liittyen, mutten lähtenyt kysymään niitä enää jälkikäteen vaikka useampikin vastaaja lupasi vastata tarkentaviin kysymyksiin. Tarkoituksena on kuitenkin tehdä jonkinlainen yleiskatsaus suomenkielisiin lukioiden kirjastoihin, eikä niinkään antaa tarkkoja tietoja otannan koulukirjastoista. Niihin voi perehtyä joku toinen opiskelija omassa opinnäytetyössään.

Kaiken kaikkiaan olen tyytyväinen opinnäytetyöhöni. Tulokset vahvistivat lähdemateriaaleissakin mainittuja teorioita ja tutkimuksia hyvin, ja mukana oli sopivasti erilaisia koulukirjastoja. Myös vastaajien panostus oli positiivista: vastauksista huomasin, että aihe kiinnostaa ja on ajankohtainen. Toivottavasti näissä kouluissa innostutaan kehittämään koulukirjastoja ja lisäämään yhteistyötä yleisen kirjaston kanssa.

7 LÄHTEET

Borg, S. 2010. Kvantimotiv - Kyselylomakkeen laatiminen. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto. [verkkajulkaisu]. [Viitattu 16.9.2012] Saatavana: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html>

Hankkeen taustaa. 2005. Verkkajulkaisussa: Sinko, P.; Pietilä, A & Bäckman, P.(toim.) Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001 – 2004) raportti. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus, 9 - 10. [Viitattu 14.11.2012]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/47267_luku-suomessa_taottua.pdf

Hankkeen tavoitteet. 2005. Verkkajulkaisussa: Sinko, P.; Pietilä, A & Bäckman, P.(toim.) Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001 – 2004) raportti. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus, 9 - 10. [Viitattu 14.11.2012]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/47267_luku-suomessa_taottua.pdf

Hirsjärvi, S.; Remes, P & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. p. Helsinki: Tammi.

Hirvimäki, E. 2005. Näkökulmia koulukirjastonhoitajan työhön. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjastonhoidon opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 66 - 70.

Kontturi, H. 2004. Tietoyhteiskunnan siementä etsimässä. Teoksessa: E. Kurttila-Matero (toim.) Tietoyhteiskunnan koulukirjasto –Ossaakko nää aatella? Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 17 - 21.

Korpihete, J. 2002. Sisustussuunnittelijan näkökulma oppimiskeskus Ilmarilan rakentamiseen. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjasto tilana. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 79-89.

Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia 2000-2004. 1999. Helsinki: Opetusministeriö. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 6.11.2012]. Saatavana: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/1999/liitteet/koul_tutk_tietostrat/welcome.html

Koulutusnetti. 2012. Hae tiedot koulutuksesta. Helsinki: Opetushallitus. [Verkkosivu]. [Viitattu 14.9.2012]. Saatavana: http://www.koulutusnetti.fi/?path=hae_tiedot_koulutuksesta

Kuntaverkoston perustaminen Luku-Suomi -hankkeeseen. 2005. Verkkojulkaisussa: Sinko, P.; Pietilä, A & Bäckman, P.(toim.) Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001 – 2004) raportti. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus, 9 - 10. [Viitattu 14.11.2012]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/47267_luku-suomessa_taottua.pdf

Kupari, P., Välijärvi, J. 2005. Jyväskylä: Gummerus Oy. Osaaminen kestäväällä pohjalla - PISA 2003 Suomessa. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 6.11.2012]. Saatavana: http://ktl.jyu.fi/img/portal/8323/PISA_2003_PAARAPORTTI.pdf

Kurttila-Matero, E. 2004. Projektisuunnitelma ja toiminnan organisointi. Teoksessa: E. Kurttila-Matero (toim.) Tietoyhteiskunnan koulukirjasto –Ossaakko nää aatella? Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 27 - 32.

Kurttila-Matero, E & Kontturi, H. 2004. Hankesuunnitelman arvioinnista tulevaisuuden visioihin. Teoksessa: E.Kurttila-Matero (toim.) Tietoyhteiskunnan koulukirjasto –Ossaakko nää aatella? Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 165 - 171.

Lappalainen, U.2005b. Koulukirjastonhoitajan uusi työnkuva: laina- ja käsikirjaston hoitajasta tiedonhallinnan ohjaajaksi. Julkaisussa: Sinko, P.; Pietilä, A & Bäckman, P. (toim.) [Verkkojulkaisu]. Luku-Suomessa taottua: Opetushallituksen 68 Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001 – 2004) raportti. Helsinki: Opetushallitus, 58 - 64. [Viitattu 14.11.2012]. Saatavana:http://www.oph.fi/download/47267_luku-suomessa_taottua.pdf

Lauronen, K. 2005a. Koulukirjasto näkyvästi toimivaksi. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjastonhoidon opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 89 - 104.

Lauronen, K. 2005b. Koulukirjastokokoelman hoito. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjastonhoidon opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 71 - 88.

Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide-ehdotuksia valmisteleavan työryhmän muistio. 2010. Helsinki. Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 25.11.2012]. Saatavana:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okmtr14.pdf?lang=fi>

Lukiolaki 21.8.1998/629

Lukion opetussuunnitelman perusteet: nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. 2003. Helsinki: Opetushallitus [Viitattu 8.11.2012]. Saatavana:

http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf

Niinikangas, L. 1995. Miten koulukirjasto voi edistää oppimista? Teoksessa: A. Heikkilä & A. Äyräs (toim.) Tutkiva oppiminen: kirjaston ja koulun yhteistyö. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 17 - 31.

Niinikangas, L. 1999. Miksi koulukirjastot ovat tärkeitä? Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Kirjasto koulussa: opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 15 – 33.

Pedagogiikka ja oppimisympäristöt. 2010. Verkkojulkaisussa: Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide- ehdotuksia valmisteleavan työryhmän muistio. Helsinki. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okmtr14.pdf?lang=fi>

Rafste, E. T., Saetre, T. P. & Sundt, E. 2005. Norwegian Policy for Empowering School Libraries. Oslo. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 19.11.2012] Saatavana: <https://bora.hib.no/bitstream/10049/76/1/Document.pdf>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 01.11.2012.] Saatavana: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Salminen, S. 1999. Koulukirjaston aineistonvalinnan perusteita. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Kirjasto koulussa: opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 185-192

Sinko, P.; Pietilä, A & Bäckman, P. (toim.) 2005. Luku-Suomessa taottua: Opetushallituksen Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001 – 2004) raportti. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 14.11.2012]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/47267_luku-suomessa_taottua.pdf

Skolbibliotek 2012. 2012. [Verkkajulkaisu.]Tukholma: Kungliga Biblioteket. [Viitattu 19.11.2012] Saatavana: http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/statistik/Skolbibliotek2012/Skolbibliotek2012_web20120821.pdf

Skollag (2010:800)

Suomi (O)saa lukea - Tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmän linjaukset .2000. Helsinki: Opetusministeriö. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 6.11.2012] Saatavana: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2000/liitteet/opm_561_lukutaidot.pdf?lang=fi

Terveellisen ja turvallisen opiskeluympäristön laadun arvioinnin perusteet perusopetusta varten. 2002. Helsinki. Opetusministeriö. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 25.11.2012]. Saatavana: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2002/liitteet/opm_478_2_02opisk_ymp_laatu.pdf?lang=fi

Todd, R. J.; Kuhlthau, C. C. & OELMA. 2004. Student Learning through Ohio School Libraries. [Verkkajulkaisu]. Columbus, OH: Ohio Educational Library Media Association. [Viitattu 18.11.2012]. Saatavana: <http://www.oelma.org/StudentLearning/documents/OELMAREportofFindings.pdf>

Tulevaisuudennäkymiä. 2005. Verkkajulkaisussa: Sinko, P.; Pietilä, A & Bäckman, P.(toim.) Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001 – 2004) raportti. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus, 101. [Viitattu 14.11.2012]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/47267_luku-suomessa_taottua.pdf

Tuominen, K. 1999. Mitä yleinen kirjasto voi tarjota koulukirjastolle? Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Kirjasto koulussa: opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 131 - 148.

UNESCON koulukirjastojulistus, hyväksytty joulukuussa 1998. Suomen Unesco toimikunta 2001. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 27.10.2012]. Saatavana: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kansainvaelliset_asiat/kansainvaelliset_jaerjestoet/unesco/sopimukset/Liitteet/unescon_kirjastojulistukset.pdf

Vad är skolbiblioteket?. 2012. Verkkajulkaisussa: Skolbiblioteket 2012. [Verkkajulkaisu]. Tukholma. Kungliga biblioteket. [Viitattu 19.11.2012]. Saatavana: http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/statistik/Skolbibliotek2012/Skolbibliotek2012_web20120821.pdf

Vesterinen, J. 11.6.2008. Koulukirjastojen kehittämissivioita Tanskasta: II valtakunnallinen koulukirjastoseminaari 2008, 6. – 7.5.2008, Kööpenhamina. [Verkkosivu]. Maakuntakirjaston tiedote 2/2008. Jyväskylän kaupunginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjasto. [Viitattu 19.11.2012]. Saatavana: http://www.jkl.fi/kirjasto/maakunta/tiedote2_2008

Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

8 LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

Opinnäytetyö lukioiden koulukirjastoista

Yleistä

- nimi
- syntymävuosi
- ammatti
- kauanko toiminut koulukirjastonhoitajana/kirjaston vastuuopettajana
- Jos olet opettaja, millaisen perehdytyksen olet saanut kirjaston hoitamiseen?

Tietoja lukiosta ja kirjastosta

- oppilasmäärä
- henkilökunnan koko
- kirjaston kokoelman suuruus
- kirjaston suuruus (neliöinä, noin)
- tietokanta (oma vai yhteinen kunnan-/kaupunginkirjaston kanssa)

Kokoelma ja sen hankinta

- Kuka/ketkä valitsevat aineiston?
- Ovatko opettajat mukana kokoelman kehittämisessä?
- Millainen jakauma on kauno- ja tietokirjallisuuden välillä? Panostetaanko kummankin hankintaan yhtälailla?
- Miten paljon kirjastosta löytyy kurssikirjoja?
- Onko kokoelma ajan tasalla ja vastaako sen sisältö opintosuunnitelman kurssien aiheita?
- Montako lehteä kirjastoon tulee?
- Aineiston lainaus: ketkä saavat lainata ja mitä?
- Kuinka paljon kirjastosta löytyy materiaalia jatko-opintoja varten? Esim. pääsykoekirjoja.

Kirjasto tilana

- Millaiset ATK-varustelut kirjastosta löytyy? Onko mahdollisuus tulostamiseen, kopioimiseen tai skannaamiseen?
- Onko kirjastossa erillistä hiljaista lukusalia?
- Miten asiakkaan viihtyvyyttä pyritään nostamaan? Esim. sohvat, viherkasvit jne.
- Miten paljon kirjastoa käytetään opetustilana? Löytyykö kirjastosta tähän tarkoitukseen välineitä (esim. videotykki)?

Kirjaston ja asiakkaan kohtaaminen sekä tiedotus

- Millainen on koulunne tiedonhankinnan opetus? Millaisen toivoisit sen olevan?
- Kuinka uudet oppilaat tutustutetaan koulukirjastoon?
- Miten kirjaston tapahtumista tiedotetaan koululla(esim. sähköpostilista, ilmoitustaulu, television inforuutu)? Entä koulun verkkosivuilla?
- Onko kirjastossanne tapahtumia? esim. näyttelyitä, vinkkausta tai lukukampanjoita.

Yhteistyö ja verkostoituminen

- Kuinka paljon toimitte yhteistyössä kunnan-/kaupunginkirjaston kanssa? Millaista tämä yhteistyö on?
- Onko koulullanne nimetty yhteyshenkilö koulun ja kirjaston väliselle yhteistyölle?
- Toimitteko yhteistyössä muiden koulukirjastojen kanssa? Jos ette, niin olisiko tällaiselle verkostolle tarvetta?

Kehitysideoita kirjastoon

- Miten koulukirjaston toimintaa voisi mielestäsi kehittää entisestään? Esimerkiksi opetuskäyttö tai yleisesti lukuharrastuksen ja tiedonhankintataitojen lisääminen.

Liite 2: Saatekirje

Kyselyn yhteydessä lähetettävä saatekirje

Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto ja tietopalvelun koulutusohjelma

LUKIOIDEN KOULUKIRJASTOT JA NIIDEN KEHITTÄMINEN

Tekijä: Marjo Mannila

OPINNÄYTETYÖN ESITTELY LYHYESTI

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kartoittaa lukioiden koulukirjastojen tilaa, ja löytää uusia kehittämisehdotuksia lopulliseen kohteeseeni eli Seinäjoen lukion kirjastoon.

Kysymyslomake lähetetään niille koulukirjastoille, joiden kanssa olen etukäteen asiasta puhelimitse sopinut.

KYSELYN TARKOITUS JA TOTEUTUS

Pyrin selvittämään erityisesti lukioiden kirjastojen kokoelmien laajuutta ja ajankohtaisuutta sekä sitä, kuka vastaa kirjaston toiminnasta ja verkostoitumisesta.

Kyselyt lähetetään sähköpostitse ennalta sovituille henkilöille ja vastaukset lähetetään sähköpostiini 5.10. mennessä. Vastaukset voi kirjoittaa suoraan kyselylomakkeeseen kysymyksen perään. Kaikki vastaajat ovat lopullisessa työssä anonyymejä, nimitietoja käytän ainoastaan arkistoinnin helpottamisessa.

YHTEYDENOTTO

Mikäli mieleenne tulee jotain kysymyksiä, voitte lähettää ne sähköpostiini tai soittaa numeroon [REDACTED]

Marjo Mannila [REDACTED]@seamk.fi

Liite 3

Otannan koulujen verkkosivut:

Alavuden lukio: <http://www.alavus.fi/fi/palvelut/opetus-ja-koulutus/lukio.html>

Helsingin ranskalais-suomalainen koulu: <http://www.hrsk.fi/>

Helsingin yliopiston Viikin normaalikoulu <http://www.vink.helsinki.fi/>

Ilomantsin lukio: <http://koulut.pohjois-karjala.fi/Resource.phx/koulu/koulu-ilomantsi-lukio/index.htx>

Järvenpään lukio: <http://jarvenpaanlukio.fi/>

Lapuan lukio: <http://www.lapuanlukio.com>

Linnankosken lukio: <http://peda.net/veraja/porvoo/linnankoskenlukio>

Nokian lukio: <http://www.koulut.nokiankaupunki.fi/noklu/>

Ressun lukio: <http://www.hel.fi/hki/ressul/fi/Etusivu>

Seinäjoen lukio: <http://www.edu.seinajoki.fi/lukio/>

Sotungin lukio: <http://webfronter.com/vantaa/Sotunki/>

Tikkurilan lukio: <http://www.edu.vantaa.fi/tilu/>

Töölön yhteiskoulu: <http://www.tyk.fi>

Valkeakosken lukio: http://www.valkeakoski.fi/portal/suomi/opetus_ ja_koulutus/lukio/

Ulvilan lukio: <http://www.ulvila.fi/edu/?k=6>

Liite 4

UNESCON KOULUKIRJASTOJULISTUS

Hyväksytty joulukuussa 1998

KOULUKIRJASTO - OPETUSTA JA OPPIA KAIKILLE

Koulukirjasto tarjoaa tietoja ja ajatuksia, jotka luovat pohjan yksilön menestyksekkäälle toiminnalle tietoihin ja tietämykseen perustuvassa nyky-yhteiskunnassa. Koulukirjasto antaa oppilaille elinikäiseen oppimiseen tarvittavat taidot ja kehittää heidän mielikuvitustaan, mikä auttaa heitä elämään vastuullisena kansalaisena.

KOULUKIRJASTON TEHTÄVÄ

Koulukirjasto tarjoaa opiskelua helpottavia palveluita, kirjoja ja muita välineitä, joiden avulla kaikki koulu yhteisön jäsenet voivat oppia ajattelemaan kriittisesti ja käyttämään tehokkaasti kaikenmuotoista tietoa ja viestimiä. Koulukirjastolla on yhteydet laajempiin kirjasto- ja tietoverkkoihin Unescon yleisten kirjastojen julistuksen mukaisesti.

Kirjaston henkilökunta auttaa käyttämään kirjoja ja muita tiedonlähteitä - kauno- ja tietokirjallisuutta, painettuja tai sähköisiä, kirjastossa tai muualla. Aineisto täydentää ja monipuolistaa oppikirjoja sekä opetusmateriaaleja ja -menetelmiä. On osoitettu, että kun kirjastonhoitajat ja opettajat tekevät yhteistyötä, oppilaiden tiedon taso, lukutaito, oppiminen, ongelmanratkaisukyky sekä tieto- ja viestintätekniikan taidot paranevat.

Koulukirjastopalveluita on annettava tasapuolisesti koulu yhteisön kaikille jäsenille iästä, rodusta, sukupuolesta, uskonnosta, kansallisuudesta, kielestä tai ammatillisesta tai yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Niille, jotka eivät pysty käyttämään tavanomaisia kirjastopalveluita tai -aineistoja, on tarjottava erityispalveluita ja -aineistoja.

Palveluiden ja kokoelmien käyttömahdollisuuden tulee olla sopusoinnussa Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen kanssa eikä siihen saa vaikuttaa mikään maailmankatsomuksellinen, poliittinen tai uskonnollinen sensuuri eivätkä kaupalliset paineet.

RAHOITUS, LAINSÄÄDÄNTÖ JA VERKOSTOT

Koulukirjasto kuuluu olennaisena osana jokaiseen pitkän aikavälin strategiaan, jolla pyritään edistämään luku- ja kirjoitustaitoa, kasvatusta ja tietojen antamista sekä talouden, yhteiskunnan ja kulttuurin kehitystä. Koulukirjasto on paikallisten, alueellisten ja valtakunnallisten viranomaisten vastuulla, ja sitä on tuettava erityislaeilla ja -ohjelmilla. Koulukirjastojen on saatava riittävää ja jatkuvaa rahoitusta koulutettua henkilökuntaa, aineistoa, tekniikkaa ja tiloja varten. Koulukirjastojen on oltava maksuttomia.

Koulukirjasto on tärkeä yhteistyökumppani paikallisessa, alueellisessa ja valtakunnallisessa kirjasto- ja tietoverkossa. Mikäli koulukirjasto käyttää samoja tiloja ja välineitä kuin jokin muuntyyppinen, esimerkiksi yleinen kirjasto, sen omat erityiset tavoitteet on tunnustettava ja säilytettävä.

KOULUKIRJASTON TAVOITTEET

Koulukirjasto on kasvatustahon osa. Seuraavat koulukirjaston ydinpalvelut ovat olennaisia luku- ja kirjoitustaidon, tiedon käyttötaidon, opettamisen, oppimisen ja kulttuurin kehitykselle. Kirjaston tulee:

- Tukea ja tehostaa koulun opetussuunnitelmassa määriteltyjen kasvatuksellisten päämäärien saavuttamista.
- Totuttaa lapset nauttimaan lukemisesta ja oppimisesta ja käyttämään kirjastoja koko elämänsä ajan sekä tukea näitä tottumuksia.
- Antaa mahdollisuuksia kokeilla tiedon luomista ja käyttämistä tietämyksen, ymmärryksen, mielikuvituksen ja nautinnon lähteeksi.
- Tukea kaikkia oppilaita heidän oppiessaan ja harjoitellessaan arvioimaan ja käyttämään kaikenmuotoista eri viestimistä saatavaa tietoa sekä opettaa heille oman yhteisön viestintätapoja.
- Tarjota pääsy paikallisiin, alueellisiin, valtakunnallisiin ja maailmanlaajuisiin tietovarantoihin ja toimintoihin, joissa oppilaat kohtaavat erilaisia ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä.
- Järjestää toimintaa, joka edisää kulttuurien ja yhteiskunnallisten asioiden tuntemusta ja ymmärrystä.

- Tehdä yhteistyötä oppilaiden, opettajien, hallintovirkamiesten ja vanhempien kanssa koulun tehtävän täyttämiseksi.
- Levittää ajattelutapaa, jonka mukaan tehokas ja vastuullinen kansalaisoikeuksien käyttö ja osallistuminen demokratian toimintaan edellyttävät ajattelun vapautta ja oikeutta hankkia tietoa.
- Edistää lukemista ja koulukirjaston välineiden ja palveluiden käyttöä koko kouluyhteisössä ja laajemmaltikin.

Koulukirjasto suoriutuu näistä tehtävistä kehittämällä toimintaperiaatteita ja palveluita, valitsemalla ja hankkimalla välineitä, huolehtimalla siitä, että tiedonlähteet ovat käyttäjien saatavilla ja että heillä on kyky käyttää niitä, varustamalla opiskelutiloja ja palkkaamalla koulutettua henkilöstöä.

HENKILÖSTÖ

Koulukirjaston hoitaja on ammattipätevyuden hankkinut työntekijä, joka vastaa koulukirjaston suunnittelusta ja johtamisesta. Hänellä on apunaan asianmukainen henkilöstö, joka tekee yhteistyötä koko kouluyhteisön kanssa ja pitää yhteyttä yleisten kirjastojen ja muiden tahojen kanssa.

Koulukirjastojen hoitajien tehtäviin vaikuttavat koulujen käytettävissä olevat varat, opetussuunnitelmat ja opetusmenetelmät, joihin puolestaan vaikuttavat valtion lainsäädäntö ja taloudellinen tilanne. Erinäisissä yhteyksissä seuraavat yleiset osaamisalueet ovat elintärkeitä, jotta koulukirjastojen hoitajat pystyvät kehittämään ja pitämään yllä tehokkaita koulukirjastopalveluita: kirjaston hoito, välineiden ja tiedon hallinta sekä opettaminen.

Yhä verkottuvammassa ympäristössä koulukirjaston hoitajien tulee olla päteviä suunnittelemaan ja opettamaan monenlaisia tiedonhallintataitoja sekä opettajille että oppilaille. Siksi heidän on jatkuvasti kouluttauduttava ja kehitettävä ammattitaitoaan.

TOIMINTA JA JOHTAMINEN

Tehokkaan ja luotettavan toiminnan takaamiseksi:

- Koulukirjaston palveluille on laadittava ohjelma, joka määrittelee tavoitteet, niiden tärkeysjärjestyksen ja palvelut suhteessa koulun opetussuunnitelmaan,
- koulukirjasto on järjestettävä ja sitä on pidettävä yllä ammattitaitoisesti,
- palveluiden on oltava kaikkien kouluuyhteisön jäsenten saatavissa ja toimittava paikallisyhteisön puitteissa,
- on kannustettava yhteistyötä opettajien, koulunjohdon, hallintovirkamiesten, vanhempien, muiden kirjastonhoitajien ja tietoammattilaisten sekä paikkakunnan yhteistoimintaryhmien kanssa.

JULISTUKSEN PANEMINEN TÄYTÄNTÖÖN

Hallituksia kehoitetaan opetusministeriöidensä kautta viipymättä kehittämään strategioita, toimintaperiaatteita ja suunnitelmia, joilla pannaan täytäntöön tämän julistuksen periaatteet. Suunnitelmien tulee sisältää julistuksen jakelu kirjastonhoitajien ja opettajien perus- ja täydennyskoulutusohjelmiin.